

Forgatókönyvek leírása és ontológia-fejlesztés francia irodalmi szövegek alapján

Jelige: Kontraszt

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	3
2.	Elméleti háttér	5
2.1.	A Hunyadi-modell.....	5
2.2.	A forgatókönyv elméleti megközelítései	6
2.3.	Az ontológia mint multidiszciplináris kutatási terület.....	7
3.	Az irodalmi diskurzus használata a nyelvészeti kutatásban.....	10
4.	Regénykezdetek.....	11
4.1.	L'Amante anglaise	11
4.1.1.	Az elemzés bemutatása.....	12
4.2.	L'Amour	16
4.2.1.	Az elemzés bemutatása.....	18
4.3.	Konklúzió.....	24
5.	A látogatás.....	25
5.1.	A látogatás forgatókönyve	25
5.2.	Fogalmi hálók reprezentációja	33
6.	Konklúzió	36
7.	Irodalomjegyzék	37
8.	Mellékletek.....	39
8.1.	Blogbejegyzések.....	39
8.2.	L'Amante anglaise - Regénykezdet	40
8.3.	L'Amante anglaise – Regénykezdet.....	43
8.4.	L'Amour – Regénykezdet.....	51
8.5.	L'Amour – A látogatás	61

1. Bevezetés

XX. századi vagy épp kortárs irodalmi szövegeket olvasva gyakran találkozhatunk a nem értés, a nem érthetőség jelenségével. A narratív szövegek estében külön érdekes ez a jelenség, hiszen tapasztalataink szerint épp ezek – az eseményeket elmesélő, a szereplők szándékait kifejtő szövegek vagy szövegrészek – a leginkább érthetők, mint ahogy régebbi szövegeknél ez általános, és így az olvasó eljut a megértésnek egy legalább kielégítő fokáig. Azonban a XX. századtól fogva az irodalmi szövegek már nem értelmezhetők csupán a megszokott elbeszélés-olvasási technikák segítségével, az olvasónak új módszert (vagy módszereket) kell keresnie, új „kapaszkodókat”, melyek révén érthetővé válnak az irodalmi szövegek. Fontos hangsúlyozni, hogy ez a jelenség nem csupán esztétikai kérdés, hanem - mindenekelőtt - a kommunikáció és a nyelv problémaköréhez tartozik.

Dolgozatomban francia irodalmi szövegeket - Marguerite Duras *L'Amour* és *L'Amante anglaise* című műveit - elemezve, illetve összehasonlítva vizsgálom a nyelvi szinten kódolt megértéshez szükséges támpontok meglétét vagy épp hiányát, melyek *fogalmi sémákat* és *forгатókönyveket* hívnak elő. (Schank – Abelson 1977.¹)

Hétköznapi tapasztalatainkból tudjuk, hogy amikor egy kommunikációs aktust, interakciót vagy különböző beszédhelyzeteket próbálunk értelmezni, a nyelvi tudásunkon kívül a világról szerzett általános ismereteinkre támaszkodunk, és ezáltal képesek vagyunk (többé-kevésbé helytálló) hipotéziseket felállítani az adott helyzet, interakció vagy beszédhelyzet előzményeire, feltételeire, jellemzőire, lépéseire, lefolyására és következményére vonatkozólag.

Az általunk ismert *fogalmi sémáknak* és *forгатókönyveknek* köszönhetően vagyunk képesek ezeket a következtetéseket levonni, előrevetíteni egy esemény lezajlásának menetét és felvázolni az interakciók tipikus, szokásos és „normál” megvalósulását; természetesen ezek a *fogalmi sémák* és *forгатókönyvek* kultúránként, társadalmakként változhatnak.

A szókészletük kulcselemei révén aktiválódó *fogalmi sémákat* és a *forгатókönyveket* alkalmazva válunk képessé az interakciók primer értelmezésére és megértésére az említett irodalmi szövegek esetében is. Ennek az ellenkezője is igaz: a megélt vagy megismert beszédhelyzetek, interakciók új dolgokat tanítanak nekünk, melyekkel kiegészülnek a *fogalmi sémáink*. Ezeket az ismereteket kibontva és szintetizálva hozzájárulhatunk nemcsak a nyelv

¹ Schank és Abelson fogalmi sémákról és forгатókönyvekről 1977-ben kidolgozott elméletét számos nyelvészeti kutatás és tanulmány követte a témában, ezen fogalmak pontosabb meghatározására és leírására újabb kísérletek történtek/történnek. Maga Schank is szükségesnek látta, hogy újragondolja a forгатókönyvekről tett megállapításait (Schank 2004).

leírásához (például a lexikológia/lexikográfia szintjén), hanem az olyan sajátos kommunikációs folyamatok jobb megértéséhez is, mint az irodalmi szövegek befogadása, s ezen túl az (új vagy már meglévő) *ontológiák* fejlesztéséhez, ami a kognitív tudomány és a mesterséges intelligencia kérdéskörébe tartozik.

Dolgozatom célja egyrészt a *fogalmi sémák* és a *forгатókönyvek* szerepének és működésének vizsgálata francia nyelvű irodalmi szövegek értelmezésében és megértésében. Másrészt – a szöveg könnyen vagy nehezen érthető voltáról a fogalmi sémákkal és a forгатókönyvekkel összefüggésben tett megfigyelésekből kiindulva – azt vizsgálom, hogyan lehet a narratív irodalmi szövegeket felhasználni az összefoglalóan ontológia-fejlesztésnek nevezhető kutatásban.

2. Elméleti háttér

2.1.A Hunyadi-modell

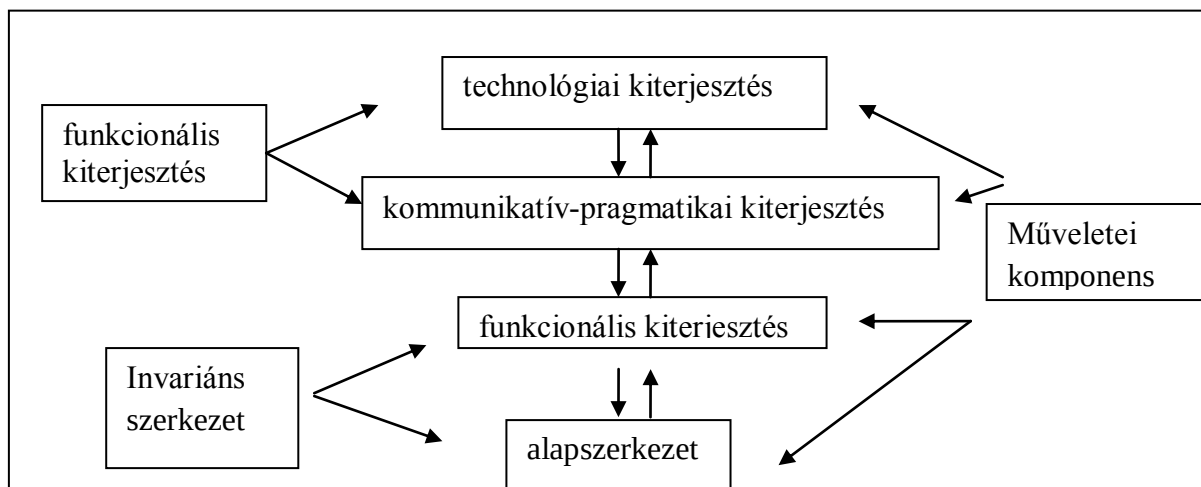
Munkám kiindulópontjaként a Hunyadi László által kidolgozott *multimodális kommunikációmodellt* tekintem. (Hunyadi 2011.)

A Hunyadi-modell szerint létezik a kommunikációban egy formális *alapszerkezet*, melynek alapelemei azok a *primitívek*, amelyek minden kommunikációs esemény alapvető építőkövei (Hunyadi 2011:24). A primitívek és az őket rendszerbe szervező szabályok zárt halmazt képeznek, így bármely kommunikatív eseményről – függetlenül annak funkciójától és pragmatikai meghatározottságától – meg tudjuk állapítani, hogy kommunikatív szempontból lehetséges-e vagy sem. A primitívek magukba foglalják a kommunikáció *kezdetét*, a kommunikáció *végét*, *fenntartását*, esetleges *felfüggesztését* és *újrakezdését*.

Az alapszerkezetet követi a *funkcionális kiterjesztés*, vagyis a különféle primitívek aktualizálása. Hunyadi három csoportba sorolja a funkcionális primitíveket, strukturális (pl.: kezdet, vég), logikai (pl.: állítás, tagadás) és holisztikus (pl.: mellérendelés, beszélőváltás). Magának a formális kommunikációs eseménynek a funkcionális megvalósulása a *keret*. A keret nem más, mint a funkcionális primitívekből megfelelő műveletekkel létrehozott funkcionális hierarchikus szerkezet (Hunyadi 2011:28).

A következő szint a *kommunikatív-pragmatikai kiterjesztés*. „Mindennapi tapasztalatinkból tudjuk, hogy egy adott esemény lefolyásának vannak általános jellemzői: így bármennyire egyedi is egy esemény, megbízhatóan el tudjuk dönteni, hogy az megfelel-e az adott esemény *típusjellemzőinek*.” (Hunyadi 2011:30) Ezeket a típusjellemzőket írják le a *forгатókönyvek*, amelynek határait (az interakció lehetséges témáit, irányát, fordulatait) egy, az adott kommunikatív esemény lehetséges voltát meghatározó specifikus *ontológia* szabja meg. A forгатókönyvek az elemi események lehetséges időbeli egymásutániságát írják le lehetséges komplex események meghatározásával. Az egyedi interakció megvalósulásához elengedhetetlen, hogy ez az elemi eseménysor megfeleljen a típusontológiának, melyre a típusforгатókönyv támaszkodik. A forгатókönyvek alapelemei szintén primitívek, a multimodalitásból következően pedig ezek a primitívek két csoportot alkotnak: *nem verbális* és *verbális* formában jelenhetnek meg.

Végül a *technológiai kiterjesztés*² során alkalmazzuk a *funkcionális szelekció elvét*. Az interakcióban megjelenő modális markerek alapján strukturális és kontextuális pragmatikai primitíveket tudunk elkülöníteni.

1. ábra. Az ember-gép kommunikáció generatív elméleti-technológiai modelljének a sémája

2.2.A forgatókönyv elméleti megközelítései

A *forgatókönyv* fogalmának meghatározására Roger C. Schank definícióját használom: „A forgatókönyv olyan tudásstruktúra, mely a következtetési folyamatok irányítása és a bemenet elemeinek összekapcsolása révén segítséget nyújt a szövegfeldolgozásban (Schank 2004:16).

A forgatókönyveket az ismétlődő eseményről szerzett tudásunk alkotja és az egymásra rétegződő emlékek rendszert alkotnak, létrehozva egy sztereotipikus cselekménysort, ami aktiválódik, ha ismét találkozunk azzal az eseménnyel. A forgatókönyvek dinamikusan változó rendszerek, az új élmények új, specifikus elemekkel egészíthetők ki, új elágazásokat illeszthetnek az alapstruktúrába. A forgatókönyveket használunk az életünk szinte minden pillanatában, még ha ennek nem is vagyunk a tudatában, mivel a forgatókönyvek automatikusan aktiválódnak tudatunkban.

Kognitív szempontból a forgatókönyveket az emlékezet és a megértés eszközeinek tekinthetjük. A különböző eseményekről, interakciókról az emlékezetünkbe elraktározó információkat tartalmazzák a forgatókönyvek és így segítik a megértést, illetve a gyakorlati

² Fontos megjegyezni, hogy bár a modell általános érvényre tart számot, konkrét kifejtése az ember-gép kommunikáció vizsgálatához kapcsolódik, ezért kerül szóba a technológia.

funkciót töltenek be a kommunikációban. Absztrakt értelemben a forgatókönyv „teljes (véges/lezárt) egésznek tekintett események szerkezetének és lefolyásának a meghatározására szolgáló eszköz.” (Csűry 2011:149).

A forgatókönyvek szerkezetéről fontos megemlíteni, hogy összetevőit, részfolyamatait hierarchikus struktúra szervezi egységbe, de mindemellett dinamikusan változó rendszerről van szó, melynek leírásához inkrementális feldolgozásra van szükség. A részforgatókönyveket (Csűry 2011:150) tartalmuk, funkciójuk determinálja, szerkezetileg beágyazódnak az adott kommunikációs esemény globális forgatókönyvébe. A (rész)forgatókönyvek megvalósításának eszközei a Hunyadi-modellből már ismert primitívek (verbális és gesztusprimitívek).

Azonban Schank maga is szükségesnek látta, hogy újradefiniálja a forgatókönyv fogalmát, illetve bevezesse a MOP-ok (Memory Organization Packages) használatát. Az események ismétlődése generalizációhoz vezet, mely során az emlékek tapasztalati általánosítása emlékezeti szerveződési csomag (MOP) formájában történik. Az emlékezeti szerveződési csomag abban különbözik a korábban bevezetett forgatókönyv-fogalomtól, hogy nem egy passzív adatstruktúrát, hanem olyan egymástól különálló, de célirányosan szervezett jeleneteket feltételez, amely sokkal hajlékonyabb szerveződést tesz lehetővé. A forgatókönyv a MOP jeleneteit aktualizálja, részforgatókönyvekből áll, melyek specifikálni képesek egy-egy jelenetet (Schank 2004, Oláh 2006).

László János mutat rá arra, hogy a forgatókönyveknek az irodalmi diskurzus megértésében kognitív-szociális szempontból milyen fontos szerepük van. Az irodalmi elbeszélések interpretációjához cselekvéslogikára épülő emlékezeti rendszere és élményjellegű folyamatok együttes kezelésére van szükség. (László 1998:99). Más szavakkal: a háttértudásunkat és az abból nyert logikát kell felhasználnunk. László ezen tudás kulcsszerepére Eco szavait idézve világít rá, hiszen „ahhoz, hogy akár a leghetetlenebb világ is hatással legyen ránk, felzaklasson, megrémítszen, megindítson bennünket, a tényleges világról való ismereteinkre kell támaszkodnunk.”³

2.3.Az ontológia mint multidiszciplináris kutatási terület

Az *ontológia* szó egy sokrétű fogalmat takar, eredetileg a filozófiában használták, ahol léttant, lételméletet vagy létfilozófiát jelentett. Az informatikába és a mesterséges intelligencia-kutatásba már ettől eltérő jelentésben került át. Ontológiákat a MI területén

³ Eco, U. 1995. *Hat séta a fikció erdejében*. Budapest, Európa Kiadó.

abból a célból készítenek, hogy lehetővé váljon a tudás megosztása, reprezentálása és ismételt felhasználása.

Az ontológia egy formálisan ábrázolt és hierarchikusan rendszerezett tudáshalmaz fogalmi leírásán alapszik: az objektumok, fogalmak és egyéb entitásokról feltételezik, hogy köztük viszonyok állnak fenn. A fogalmi leírás maga pedig elvont, egyszerűsített képe annak a világnak, amelyet valamilyen célból reprezentálni szeretnének. Minden tudásbázis, tudás alapú rendszer vagy tudás szintű ágens valamilyen fogalmi leíráshoz kötődik, akár explicit akár implicit módon; az ontológia e fogalmi leírás specifikációjának explicit formája (Tom R. Gruber és R. Studer).

„Az ontológia azon fogalmak és viszonyok leírásának fajtája (akárcsak egy program formális specifikációja), amelyek egy ágens vagy egy sor ágens vonatkozásában fennállnak. Az ontológia ezen meghatározása azzal az ontológia szóhasználattal vág egybe, amely szerint az ontológia egy sor fogalom-meghatározás, de annál általánosabb.”⁴

„Az ontológiákat gyakran összekeverik az osztályok taxonómiai hierarchiájával, és az alárendelő, magában foglaló viszonytal, de az ontológiák nem korlátozódnak csupán ezekre a formákra. Az ontológiák nem korlátozódnak továbbá a konzervatív meghatározásfajtákra sem, vagyis azokra a hagyományos logikai meghatározásokra, amelyek csak terminológiát vezetnek be, és a világról nem adnak új tudást.”⁵ A fogalomalkotás specifikációjához olyan axiómákat kell megfogalmazunk, amelyek a meghatározott fogalmak lehetséges értelmezéseit behatárolják.”⁶

Az általam használt ontológia (WOLF) a WordNet tudásbázis francia nyelvű fejlesztése.

⁴ A fordítás a Wikipédiáról származik. ([http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_\(informatika\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_(informatika))), megtekintve: 2013.01.08.)

Az eredeti szöveg: „An ontology is a description (like a formal specification of a program) of the concepts and relationships that can formally exist for an agent or a community of agents. This definition is consistent with the usage of ontology as set of concept definitions, but more general.”

Gruber, Thomas R. (1993)

⁵ A fordítás a Wikipédiáról származik. ([http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_\(informatika\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_(informatika))), megtekintve: 2013.01.08.)

Az eredeti szöveg: „Ontologies are often equated with taxonomic hierarchies of classes, class definitions, and the subsumption relation, but ontologies need not be limited to these forms. Ontologies are also not limited to conservative definitions — that is, definitions in the traditional logic sense that only introduce terminology and do not add any knowledge about the world.”

Enderton, H. B. (1972-05-12). *A Mathematical Introduction to Logic* (1 ed.). San Diego, CA: Academic Press.

⁶ A fordítás a Wikipédiáról származik. ([http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_\(informatika\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_(informatika))), megtekintve: 2013.01.08.)

Az eredeti szöveg: „To specify a conceptualization, one needs to state axioms that do constrain the possible interpretations for the defined terms.”

Gruber, Thomas R. (1993: 199-220)

A WordNet (Fellbaum, 1998) egy lexikális adatbázis, melyben a szavak csoportosítva, hierarchikus csomópontok szerint rendszerezve szerepelnek. Minden egyes csomópont egyedi azonosítóval rendelkezik, és egy fogalmat vagy egy *synset*et (szinonimák összessége) jelöl ki. Ez az adatbázis egy fogalomhoz számos szinonim lexémát társít. A *synset*eket rövid definíciók pontosítják, és más *synset*ekhez kapcsolódnak a hiperonímiai vagy hiponímiai jelentésviszonyok alapján. A lexémák lehetnek egyszerűek vagy összetettek. Figyelembe véve a metaforikus és idiomatikus használatot is (Sagot - Fišer 2008).⁷

A WOLF (WordNet Libre du Français ⁸) egy francia nyelvű lexikai-szemantikai adatbázis, ami ingyenesen elérhető. A WOLF-ot a Princeton WordNet (PWN)⁹ és különböző többnyelvű források felhasználásával hozták létre. A többjelentésű lexémák rendezését 5 nyelven meglévő korpusz összevetésével készítik. A többnyelvű szókészlet-részlet kétértelműségeinek szisztematikus kizárására az érintett nyelvek wordnet adatbázisait használják. Az egyjelentésű lexémák rendezésére elegendő kétnyelvű korpuszok használata. A kétnyelvű szövegrészletek a Wikipédiáról és tezauruszokból származnak.

⁷ Saját fordítás.

Az eredeti szöveg: „Wordnet (Fellbaum, 1998) est une base de données lexicales à large couverture, dans laquelle les mots sont répartis en catégories et organisés en une hiérarchie de nœuds. Chaque nœud a un identifiant unique, et représente un concept, ou *synset* (ensemble de synonymes). Il regroupe un certain nombre de lexèmes synonymes dénotant ce concept. Ainsi, dans le Princeton WordNet (voir ci-dessous), le *synset* ENG20-02853224-n comprend les lexèmes {car, auto, automobile, machine, motorcar}. Les *synsets* sont précisés par une brève définition et sont liés à d'autres *synsets* (ainsi, ce *synset* est lié au *synset* {motor vehicle, automotive vehicle} par un lien d'hypéronymie, et au *synset* {cab, hack, taxi, taxicab} par un lien d'hyponymie). Les lexèmes peuvent être simples ou composés. Les usages métaphoriques et idiomatiques sont pris en compte.” (Sagot - Fišer 2008) <http://alpage.inria.fr/~sagot/pub/TALN08.pdf> - megtekintve: 2013.01.07.

⁸ Saját fordítás.

Az eredeti szöveg: „Le WOLF (Wordnet Libre du Français) est une ressource lexicale sémantique (wordnet) libre pour le français. Le WOLF a été construit à partir du Princeton WordNet (PWN) et de diverses ressources multilingues (Sagot et Fišer 2008a, Sagot et Fišer 2008b, Fišer et Sagot 2008). Les lexèmes polysémiques ont été traités au moyen d'une approche reposant sur l'alignement en mots d'un corpus parallèle en cinq langues. Le lexique multilingue extrait a été désambiguïsé sémantiquement à l'aide des wordnets des langues concernées. Par ailleurs, une approche bilingue a été suffisante pour construire de nouvelles entrées à l'aide des mots monosémiques. Nous avons pour cela extrait des lexiques bilingues à partir de Wikipedia et de thésaurus.”

Page web de Benoît Sagot — équipe Alpage (INRIA / Paris 7): <http://alpage.inria.fr/~sagot/wolf.html> - megtekintve: 2013.01.07.

⁹ WordNet. A lexical database for English, Princeton University (<http://wordnet.princeton.edu/>) - megtekintve: 2013.01.07.)

3. Az irodalmi diskurzus használata a nyelvészeti kutatásban

Azért választottam irodalmi szövegeket kutatásomhoz, mert az irodalmi diskurzus kiválóan alkalmas arra, hogy különböző (rész)forgatókönyveket (s azok elemeit) feltárjunk, felhasználva azokat az olvasói információállapot-változások lépcsőről lépésre történő nyomon követésében és a lehetséges olvasási hipotézisek azonosításában, igazolásban vagy megcáfolásában.

Marguerite Duras fent említett két műve (*L'Amour* és *L'Amante anglaise*) jó lehetőséget nyújt arra, hogy rávilágítsak, milyen elemek szükségesek ahhoz, hogy értelmezhetővé váljon egy interakció, s az aktiválódó forgatókönyvek miképp lehetnek az olvasó segítségére. A két művet a regénykezdetek vizsgálatával állítom szembe, a *L'Amour* című könyv képviseli a „nehezen értelmezhető” (vagy „nem értelmezhető” – vö.: blogbejegyzések¹⁰) diskurzusokat, míg a *L'Amante anglaise* a „könnyen értelmezhető” diskurzusra mutat egy példát.

Az irodalmi szövegeket az esztétikai, művészeti értékükön túl egyfajta tudástárnak is tekinthetjük, ebből a jellegükből kiindulva pedig a lexikai leírás és az ontológia-készítés forrásterületének. Ilyen módon az irodalmi diskurzuson keresztül közelítek meg bizonyos nyelvészeti/kommunikáció-kutatási problémákat.

A regénykezdetekben, illetve egy kiválasztott hosszabb jelenetben, melynek forgatókönyve (a „látogatás” forgatókönyve) jól azonosítható és részekre osztható, keresem azokat a szavakat, kifejezéseket, melyek fogalmi hálót alkotva s egy típusforgatókönyv ontológiai alapelemeinek megfelelően a megértés és az értelmezés alapjául szolgálnak. Második lépésként pedig megvizsgálom, hogy szótárak mennyire alkalmasak az irodalmi szövegek által sugalmazott összefüggések feltérképezésére (hány „lépésben” tudunk eljutni az egyik kifejezéstől a másikig), s a bennük megjelenő fogalmi hálók megtalálhatók-e a francia nyelvre kidolgozott WOLF nevű ontológiában¹¹.

¹⁰ Francia nyelvű oldalakon többen is hangot adtak azon véleményüknek, hogy interpretációs nehézségekbe ütköztek a *L'Amour* olvasása kapcsán. A két kiválasztott példa a mellékletekben szerepel.

¹¹Page web de Benoît Sagot — équipe Alpage (INRIA / Paris 7): <http://alpage.inria.fr/~sagot/wolf.html> - megtekintve: 2013.01.07.

4. Regénykezdetek

4.1.L'Amante anglaise

Célom az volt, hogy a kiválasztott két szövegrészleten belül a megértéshez vezető úton nyelvi támpontjait vizsgálva megmutassam az irodalmi szövegek interpretációs különbségeit, rávilágítva a lexikai reprezentáció és a szövegértelmezéshez szükséges tudás kölcsönviszonyára, felhasználva a szöveg kulcsszavaira épülő fogalmi hálókat és az általuk generált lehetséges forgatókönyveket.

Az először vizsgált szövegrészlet a „transzparens”, könnyen érthető elbeszélést testesíti meg. Függőleges vonalakkal határoltam el az olvasás-megismerés lépéseit, félkövérrel szedtem az új információt tartalmazó kulcsszavakat.

« - Tout ce qui est **dit** ici est **enregistré**.| **Un livre** |sur **le crime de Viorne**| **commence à se faire**.|

Vous avez accepté de **raconter**| ce qui s'est passé à Viorne **au café Le Balto**| dans **la soirée du 13 avril dernier**.|

- Oui.

- Il y a ici **le double de la bande enregistrée**| à **votre insu**| au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous **les propos**| tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est **aveugle**| et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre **le livre en marche**. Quand la soirée du 13 avril aura pris, grâce à votre **récit**, son volume, son espace propres, on pourra laisser la bande réciter sa mémoire et le **lecteur vous remplacer dans sa lecture**.|

- **La différence entre ce que je sais et ce que je dirai**, qu'en faites-vous ?

- **Elle représente la part du livre faire par le lecteur**.| Elle existe toujours. »¹²

Elemzésem a megértéshez szükséges háttértudás visszafejtésére irányul a nyelvi anyagból kiindulva. A szövegrészletet olvasva egy lépésben mindig csak a függőleges jel haladva és a kiemelt szót, illetve kifejezést elemezve dolgoztam fel a szöveget. A függőleges jellel szegmentált egységek képviselik a szöveget éppen felfedező olvasó megismerési-értelmezési folyamatának állomásait, a jel elválasztja az információs halmazokat, melyek asszociációkat aktiválnak az olvasóban.

A kiemelt szavak és kifejezések fogalmi hálók „kulcsszavai” és ezen tudásháló nyelvi megfelelőinek, „hívószavainak” azonosítására, megjelenítésére használtam a WOLF ontológiát (a VisDic programot alkalmazva a megjelenítés céljára¹³) és a Grand Robert

¹² MARGUERITE DURAS, *L'Amante anglaise*, Éditions Gallimard, 1967, pages 9-10

¹³ VisDic - <http://nlp.fi.muni.cz/projects/visdic/> - megtekintve: 2013.01.07.

szótárat, illetve – ahol szükségesnek láttam – saját kiegészítéseket tettem. A szavak így nem lexikai egységekként, hanem fogalmak „címkéiként” szerepelnek a táblázatokban (lásd lentebb). Ezekre épülnek azok a fogalmi sémák, melyek az olvasási hipotézisekben szereplő forgatókönyveket aktiválják.

A vizsgálat során természetesen fontos, hogy szelektáljuk a találatokat, csak az adott kontextusban releváns elemeket vegyük figyelembe (ugyanis a WOLF számos használhatatlan adatot kapcsol a vizsgált szavakhoz, mint a *synsetek* elemeit – vö. a mellékletekben szereplő táblázatokban lévő WOLF asszociációk zárójelezett elemeivel). Ezt a szelektálást pedig a háttértudásunk teszi lehetővé. A kulcsszavak (kiemelt szavak, kifejezések) révén felidézett fogalmak, interakciók, diskurzusok ismeretében tudjuk elkülöníteni az ontológia azon elemeit, melyek az adott forgatókönyve beleillenek, és képesek vagyunk hipotéziseket kialakítani.

Háttértudásunk sokrétű, beleértendő a nyelvi ismereteink, kulturális és egyéni szokásaink, a társadalom szabályai, melyben élünk, a világról szerzett enciklopédikus tudásunk. Bizonyos szintekig minden ember azonos háttértudással rendelkezik (hidegérzet, fájdalomérzet, fent és lent stb.), a következő szinten már kultúránként, társadalmakként, koronként eltérő a háttértudás (mi a gyász színe? mi számít bűnnek?), és ezeken a kategóriákon belül is tovább specializálódik (más háttértudással rendelkezik egy orvos, mint egy csillagász), végül pedig eljutunk az egyén szintjére (Andor 2002). Két ember háttértudása sose lehet száz százalékosan megegyező, még ha azonos korban, azonos országban, azonos társadalmi rétegből és családi háttérből kiindulva azonos pályát futnak is be. Háttértudásunk globális egyezése viszont nélkülözhetetlen pragmatikai szempontból a kommunikációban, így az irodalmi diskurzus értelmezésében is.

4.1.1. Az elemzés bemutatása

Az alábbi táblázatok a szöveg inkrementális értelmezés-reprezentációjának első hat lépését tartalmazzák. (A teljes elemzés a mellékletekben megtalálható, minden táblázatban azonban nem ismételtem meg az érintetlenül maradt sémákat/forgatókönyveket, hanem csak az információállapot-változásokat jelenítettem meg.)

A bal oldali oszlopban rövidítésekkel jelöltem, honnan származnak az asszociált szavak (R = Grand Robert, W = WOLF, TB= saját asszociációk). A jobb oldali oszlopban az asszociált szavak által indikált fogalmi sémák forgatókönyvvé szerveződésének menetét írom le. A fogalmi sémák a szövegből kinyert információk révén szűkülnek, illetve egyes elemeik

törlődnek is. A konkurens hipotézisek között preferenciális sorrend alakul ki, amely menet közben változik.

1.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R : prononcer (articuler, émettre, proférer) exprimer (formuler) communiquer expliquer révéler (dévoiler) confier proclamer (publier, annoncer) déclarer affirmer (assurer) prétendre décider donner (émettre, professer) juger (penser) raconter (conter, narrer, rapporter) prédire ordonner (commander) conseiller (recommander) objecter (protester)	<i>(itt még bármilyen forgatókönyv lehetséges, melyben központi szerepe van a kommunikációnak)</i>

2.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : constater (monter) déclarer noter R : inscrire sur un registre consigner par écrit (mentionner) transcrire et fixer sur un support matériel sauvegarder filmer magnétoscoper	un reportage un interrogatoire une réunion

3.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : livre de référence journal (livre de bord)	1) <u>un reportage</u> a) à propos d'un livre

	livre blanc R : bouquin volume, tome écrit ouvrage manuscrit texte page édition, tirage	b) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion a) chez l'éditeur
--	---	---

4.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : crime organisé crime d'honneur crime de guerre syndicat du crime R : attentat, délit, faute, forfait, infraction, mal, péché. complot, espionnage, trahison. assassinat, empoisonnement, meurtre, viol. vol; escroquerie, fraude. mafia.	1) <u>un reportage</u> i) à propos d'un livre ii) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion + Il y a eu un crime à Viorne.

5.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	TB : commencer à se faire – ne pas exister déjà	1) <u>un reportage</u> a) à propos d'un livre b) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion

6.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i>	
	<i>Vous avez accepté de raconter</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R: Conter, narrer, rapporter, relater, retracer. Narrer Détailler, historier	1) <u>un reportage pour écrire un livre</u> 2) La personne interviewée sait quelque chose à propos du crime :

Dire Chanter	a) Elle est un témoin. b) une victime. c) un complice. d) l’auteur du crime. e) un observateur extérieur.
-----------------	---

Ekkor már tudjuk, hogy egy bűntényről szóló könyv megírásához készítenek interjút valakivel, akinek információk vannak a birtokában az esetről.

A *crime* (bűntény) szó mint esemény egy keretet (*frame-et*) hív elő, amelynek szereplői adottak (szükségszerűen: elkövető(k) és áldozat(ok), opcionálisan: (szem)tanú(k), bűnrészes(ek), hatósági személyek), és a szereplőknek az eseményben betöltött szerepe ismert. Az eseménynek van forgatókönyve (*script*), amely előírja az esemény részeseményeinek sorrendjét. Ez az úgy nevezett keretszemantika (*frame semantics* – Fillmore 1985, Andor 2010) alapgondolata, amely eredetileg a mesterségesintelligencia-kutatásból került át a nyelvészeti szemantikába (Kiefer 2007).

Egy forgatókönyv tekinthető az adott keret egyfajta variánsának (Schank – Abelson 1977). A *bűntény* keretébe több forgatókönyv is beleillik (rablás, gyilkosság, sikkasztás stb.), az eddig elemzett szövegrész nem ad információkat, amelyekkel tovább szűkíthetnék a feltevések listáját.

Összegezve a szövegrészlet alapján a megvalósulóban lévő forgatókönyvről felállított lehetséges olvasási hipotézisek:

- 1) **Un personnage fait un reportage pour écrire un livre**
 - a) **On peut être sûr que ce sera un livre de reportage.**
 - 2) **L’homme interviewé sait quelque chose à propos du crime :**
 - a) Il est un témoin.
 - ~~b) une victime.~~
 - c) un complice.
 - d) l’auteur du crime.
 - ~~e) un observateur extérieur.~~
 - 3) **Le crime est**
 - a) une bagarre.
 - b) un vol.
 - c) un assassinat.
- ~~+ Le café a été la scène du crime.~~

+ Le crime a été commis *dans la soirée du 13 avril dernier*.

4) La bande :

- a) Il y a déjà un enregistrement de fait.
- b) Cette bande a enregistré le crime.
- c) Cette bande a enregistré des propos tenus avant le crime.
- d) Cette bande a enregistré des propos tenus après le crime.

5) Il faut commenter cette bande

- a) pour identifier les interlocuteurs.
- b) pour compléter le discours avec des informations sur les événements non-verbaux.

Olvasási hipotéziseink alapján a könyv egy riportregény elkészítéséről szól, amely a Viorne-ban elkövetett bűntény körülményeit igyekszik tisztázni minimum két hangfelvétel felhasználásával, a második szalagon kommentálva az első elhangzó diskurzusokat.

A regénykezdet alapján máris két fogalmi séma és két típusforgatókönyv aktiválódik az olvasóban: riportkészítés és bűncselekmény. A szöveg attól válik érthetővé, hogy a háttértudásunkból ismert elemek egybevágunk mindazzal, ami az olvasottak inkrementális értelmezése során kibontakozik, a regénykezdet elemeit bele tudjuk illeszteni egy ismert kognitív sémába.

Megállapíthatjuk, hogy a *L'Amante anglaise* regénykezdet elemei elegendő információt bocsájt a rendelkezésünkre ahhoz, hogy az olvasásban előrehaladva eljussunk a már olvasottak megértéséig az újabb információelemek fényében, és kezdettől fogva koherens olvasási hipotéziseket formáljunk az elbeszélte forgatókönyv-megvalósulásról, melyeket lépésről lépésre pontosítunk.

4.2.L'Amour

Az interpretációs nehézségek bemutatására szolgál a másik szövegrészlet:

« Un **homme**.

Il est debout, il regarde : la **plage**, la **mer**|. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.

L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable. |

Il est habillé de **vêtements sombres**.| Son visage est distinct.

Ses yeux sont clairs. |

Il ne bouge pas. Il regarde. |

La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées. |

Entre l'homme qui regarde et la mer, tout au bord de la mer, loin, quelqu'un **marche**. Un autre **homme**.| Il est habillé de **vêtements sombres**.| A cette distance son visage est indistinct. **Il marche, il va, il vient, il va, il revient, son parcours est assez long, toujours égal.**|

Quelque part sur la plage, à droite de celui qui regarde, un mouvement lumineux : une flaque se vide, une source, un fleuve, des fleuves, sans répit, alimentent le gouffre de sel.|

A gauche, une **femme** aux yeux fermés. Assise.|

L'homme qui marche ne regarde pas, rien, rien d'autre que le sable devant lui. **Sa marche est incessante, régulière, lointaine.**|

Le triangle se ferme avec la femme aux yeux fermés. Elle est assise contre un mur qui délimite la plage vers sa fin, la ville.|

L'homme qui regarde se trouve entre cette femme et l'homme qui marche au bord de la mer.

Du fait de l'homme qui marche, constamment, avec une lenteur égale, **le triangle se déforme, se reforme, sans se briser jamais.**|

Cet homme a le pas régulier d'un **prisonnier**. »¹⁴

Mint ahogy azt az említett blogbejegyzések¹⁵ is alátámasztják, nem csupán személyes tapasztalatimra hivatkozom, amikor azt állítom, hogy Marguerite Duras *L'Amour* című könyve értelmezése során nehézségekbe ütközik az olvasó. Ugyanis a mű önmagában szinte alig értelmezhető, a primer olvasat szintjén sem igen kapunk válaszokat a szereplők közti viszonyokra, tetteik okára, megszólalásaik értelmére. Az értelmezésben segítséget nyújt, ha az olvasó jártasabb Duras munkásságában, a *L'Amour* kapcsolatba hozható az író nő másik két 1968 után készült művével is a *Détruire dit-elle* és *Abahn Sabana David*, valamint a *Le Ravissement de Lol V. Stein* című műve ismeretében számos kérdésünkre választ kaphatunk¹⁶. Mindez azért lehetséges, mert a *L'Amour* tulajdonképpen egy filmforgatókönyv-szerű átdolgozása az előbbi műnek – igaz ugyan, hogy a *L'Amour*-ban nem találunk explicit utalásokat a kettő közötti kapcsolatra. A kritikai kiadások¹⁷ is felvilágosítással tudnak szolgálni a szereplők kilétével kapcsolatosan.

Azonban ha eltekintünk az intertextualitástól és kizárólag a *L'Amour*-ban megszövegezett helyzeteket, eseményeket és interakciókat elemezzük, kevés információ áll az olvasó rendelkezésére, ami útba igazítsa a megértéshez.

¹⁴ MARGUERITE DURAS, *L'Amour*, Éditions Gallimard, 1971, pages 7-8

¹⁵ Lásd mellékletek

¹⁶ Megtudhatjuk a szereplők nevét és egymáshoz fűződő viszonyukat.

¹⁷ Duras, Marguerite 2011. *Œuvres complètes II*. Bibliothèque de la Pléiade, Paris, Éditions Gallimard 1823-1839.

4.2.1. Az elemzés bemutatása

1.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer.</i> » ⇒ un homme sur une plage, au bord de la mer	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : homme : homme du monde homme libre quelqu'un personne être humain (homo sapiens sapiens) plage : sable mer : eau salée (eau de mer) haute mer mal de mer sel mer haute (afflux) niveau de la mer océan	1) un baigneur→ le scénario d'une baignade 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche

2.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable. »</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) un baigneur→ le scénario d'une baignade 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description

3.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : sombre : maussade morne (émacé, étiq, maigre, angulaire, désert) mélancolique	1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres¹⁸ a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement

4.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une

¹⁸ A Grice-féle konverzációs maximákkal magyarázható, hogy az „un homme en vêtements sombres” olvastán/hallatán miért nem gondolunk itt valószínűleg kommandósra, kéményseprőre, stb.

		promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement + simple description
--	--	---

5.	Szöveg: <i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i> Il ne bouge pas. Il regarde.	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	TB : ne pas bouger : attendre observer immobilité inertie W : regarder : estimer considérer voir	1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement

		+ simple description 6) comportement a) il attend quelque chose b) il réfléchit
--	--	--

6.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i> <i>Il ne bouge pas. Il regarde.</i> <i>La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement + simple description 6) comportement a) il attend quelque chose b) il réfléchit + simple description

Ugyanazzal a módszerrel dolgoztam fel a szövegrészletet. Ha itt is csak az első hat lépést tekintjük, nem vonhatunk le olyan biztos következtetéseket, mint amilyenekre az *Amante anglaise* esetében lehetőségünk volt. Tudjuk, hogy egy sötét ruhás férfi áll a tengerparton és csak néz, ennél több információt azonban nem szolgáltat a szövegrészlet. A jelenet térbeli viszonyáról kapott leírások sem tartalmazznak az értelmezést előrébb vivő kifejezéseket. A későbbiekben még két szereplő bukkan fel (még egy sötét ruhás férfi és egy nő – lásd: összefoglaló táblázat a 23. oldalon), viszont őket is csak egy-két szóval tudjuk jellemezni, kilétük és funkciójuk nem meghatározható.

Az olvasás során tapasztalt interpretációs nehézségeket a fogalmi sémákra épülő forgatókönyvekkel tudjuk ellensúlyozni. A forgatókönyv a megértést teszi lehetővé, azt, hogy a világról alkotott implicit tudásunk szerveződése révén több információt nyerjünk egy mondatból, mint amit az expliciten megfogalmaz. A forgatókönyvek segítségével az emberek megértik a rejtett utalásokat is (Schank 2004:18).

A második vizsgált regénykezdet esetében csak bizonytalan információk vannak a birtokunkban mind az adott, mind a következő jelenetet illetően és a regény egészére vonatkozólag is. Megtutuk, hogy két férfi és egy nő, az első jelenet szereplői, biztosan szerepelni fog a könyvben, de jelentőségükről, céljaikról, viszonyukról semmit nem tudunk meg. (Nem arról van szó, hogy csak vontatottabban bontakozna ki a forgatókönyv: a szöveg egészére jellemző ez a fajta szerkesztési technika.) Csupán a háromszög megjelenése („A háromszög a csukott szemű nővel bezárul. (...) a háromszög deformálódik, újraformálódik, de sose törik”¹⁹) és a cím, mint kotextus bevonásával feltételezhetünk szerelmi viszonyt a három szereplő között, amit más nyelvi adat (itt) egyáltalán nem támaszt alá. A regénykezdet alapján esélye sincs az olvasónak, hogy megsejtse a további eseményeket, lezajlásuk folyamatát.

A teljes elemzés végén²⁰ hipotézisek szerteágazó láncolatát tudjuk felvázolni, azonban erre nem tudunk támaszkodni az irodalmi diskurzus interpretációjában, még ha a regény továbbolvasása során az új információk hatására szűkítjük és bővítjük is a feltételezett forgatókönyvünket. Az egyes elemek között gyakran nem állapítható meg logikai, oksági viszony.

¹⁹ „Le triangle se ferme avec la femme aux yeux fermés. (...) le triangle se déforme, se reforme, sans se briser jamais.” - MARGUERITE DURAS, *L'Amour*, Éditions Gallimard, 1971, p. 8

²⁰ Lásd a mellékleteket.

A regénykezdet lehetséges olvasási hipotéziseinek összefoglaló táblázata:

Un homme	ses vêtements sombres	il y a un rapport entre les deux hommes le premier attend le second ils viennent du même événement ils vont au même événement	son comportement	les deux hommes et une femme forment un triangle → un triangle amoureux ? relation spéciale entre les trois personnages
(un baigneur) un promeneur (un garde-côte) (un pêcheur) + simple description	il vient d'un événement élégant il va à un événement élégant il porte le deuil il vient d'un enterrement il va à un enterrement + simple description		il attend quelque chose il réfléchit + simple description	
le scénario d'une promenade				
L'autre homme :	ses vêtements sombres		son comportement	
(un baigneur) un promeneur un garde-côte un pêcheur il est/était un vrai prisonnier il vit entre les conditions contraignantes	il vient d'un événement élégant il va à un événement élégant il porte le deuil il vient d'un enterrement il va à un enterrement		il réfléchit il est nerveux (il attend quelqu'un) il n'y a aucun rapport entre les deux + simple description	
un rapport fixe entre les 3 personnages				
Une femme				
une baigneuse la garde des cabines				

4.3. Konklúzió

A regénykezdetek vizsgálata során beigazolódott, hogy az aktiválódó fogalmi sémák és a forgatókönyvek alkalmasak az irodalmi szövegek nyelvi-szemantikai feldolgozásának reprezentációjára és az értelmezhetőség különbségeinek magyarázatára.

A kulcsszavak által előhívott fogalmak és ezen fogalmak közti kapcsolatok megkeresésére és reprezentálására a Grand Robert alkalmasabbnak bizonyult, mint a WOLF. A WOLF elégtelennek bizonyult például olyan szavak/kifejezések vizsgálatánál, mint *dire*, *se faire*, *commencer*, *plage*, *marcher*, *savoir* stb. Másrészt pedig az asszociált fogalmak között nincs általános-speciális hierarchikus sorrend, még a szótárban egy általános fogalmi leírástól haladunk az egyre speciálisabb esetek felé, ami nagyban segít az adott kontextusban releváns elemek kiszűrésében. A szövegrészek interpretálása során mobilizált háttértudás reprezentálására a „hagyományos” szótár jobbnak bizonyult, ezzel azonban nem jelenthetjük ki, hogy az ontológiák nem alkalmazhatók ilyen célra (későbbi vizsgálataimban az English Wordnet rácáfol a WOLF-nál tapasztaltakra.), csupán a WOLF fejlesztésének szükségességére találtunk empirikus bizonyítékot.

5. A látogatás

5.1. A látogatás forgatókönyve

Az alábbi vizsgálatban először rekonstruálom a látogatás idealizált forgatókönyvét a világról szerzett, általánosnak feltételezett háttértudásra alapozva, majd ezt összevetem a szövegrészlet által megjelenített forgatókönyvvvel. Az inkrementális elemzés során megvizsgálom, mely részforgatókönyvek, illetve fázisok egyeznek meg vagy épp térnek el. Második lépésben a látogatás elemei (résztevők, cselekvések) és a szövegrészlet kulcsszavai fogalmi hálójának három különböző reprezentációját hasonlítom össze a *WOLF*, az *English WordNet* és a *Trésor de la Langue Française* szótár segítségével.

A kiválasztott jelenet²¹ a *L'Amour* című könyvből származik, jól körülhatárolható, a szöveg egészétől elkülönülő egységet alkot. Körülbelül a regény közepén található, minimális előzménnyel rendelkezik²², de magának a látogatásnak a megvalósulását semmi nem jelzi előre és a szöveg későbbi részeire nincs konkrét kihatással.

A regény S.Thala-ban, egy földrajzilag meghatározhatatlan tengerparti városban játszódik. Három szereplő között zajlanak az interakciók, aki már a regénykezdetben megjelentek, az általam használt jelölések alapján: V (a *voyageur* (utazó) szóra utal, mely a karakter fő jellemzőjeként jelenik meg a regényben: ő a sötét ruhás utazó férfi), P (a második sötét ruhás férfi, akit a börtönben raboskodók – *prisonnier* – ingázó mozgása jellemez) és F1 (a regény első női szereplője (*femme*)). V és F1 régebből ismerik egymást, P F1 jelenéhez kötődik.

A látogatás forgatókönyvének elemzésekor több kutatási irány eredményeire is támaszkodhatunk: a személyközi forgatókönyvekre és a relevancia-elvre (Ilg – László 2001), az irodalmi elbeszélés megértésének kognitív-szociális megközelítésére (László 1998), a keretszemantikára (Fillmore 1985, Andor 2010), akárcsak a multimodális kommunikáció modelljére (Hunyadi 2011).

Amikor V becsenget, a látogatás-keret máris aktiválódik bennünk. A forgatókönyv sikeres azonosítása után előre lehet jelezni, hogy mely események történhetnek meg (Schank

²¹ A szövegrészlet a mellékletekben található.

²² „Le voyageur passe devant une maison habitée. Il y a une terrasse dans le parc. On en voit quelque chose de la route. Les fenêtres sont ouvertes. On parle à l'intérieur de la maison. Une femme rit - un rire léger, bref. » MARGUERITE DURAS, *L'Amour*, Éditions Gallimard, 1971, page 74

2004:17). Hétköznapi tapasztalataink alapján tudjuk, hogy egy látogatásnak sokféle forgatókönyve lehet, algoritmikus leképezésében az alábbi kritériumok különböző elágazásokhoz vezetnek:

- ki kezdeményezi a látogatást (meghívó-meghívott fél)?
- előre megbeszélte-e vagy sem?
- megvalósul-e vagy sem (otthon van-e a keresett személy)?
- hányan vesznek részt a látogatásban?
- hányan fogadják a látogatókat?
- eléri-e a látogatás a kívánt célt?
- Mi a látogatás motívuma/oka/célja? (információ közlés-kérés, együtt töltött idő, beteglátogatás, hivatalos – nem hivatalos körülmények között, közvélemény-kutatás, házaló árus, vízóra-leolvasás, stb.)

Nem áll ugyanakkor rendelkezésünkre kellően általános és kimerítő leírás – ontológia -, melyre a látogatás lehetséges változatainak típusforgatókönyvét alapozhatnánk. Az elbeszélő szövegek viszont bőséges anyagot szolgáltatnak az ilyen irányú kutatáshoz.

Egy esemény forgatókönyvének vizsgálatakor meg kell határoznunk, hány és milyen szereplő (ágens) vesz részt benne. Jelen esetben két szereplő, egy férfi, azaz V (már ismert) és egy nő (ismeretlen). (A nőt F2-vel jelölöm (= *deuxième femme*), mert a regényben ő a második női szereplő.) Milyenségük pontosabb leírásához meg kell vizsgálnunk a szereplők fizikai minőségét (testalkat, kor, öltözködés), a forgatókönyvben betöltött pozíciójukat, azt, hogy van-e köztük hierarchikus viszony, vagy másfajta reláció, milyen ismeretekkel rendelkeznek egymásról és a megvalósulóban lévő forgatókönyvről, valamint mi a funkciójuk az interakcióban (Csúry 2011).

Jelen esetben V-ről a regénykezdet óta vannak ismereteink, melyeket csak a látogatás forgatókönyvét tekintve nem tudnánk kinyerni. V egy sötét ruhás férfi, egy utazó, koráról, alkatáról, arcvonásairól semmit nem tudunk. A látogatás forgatókönyvében ő a kezdeményező fél, a „látogató”, az interakció megindítója. F2-höz képes domináns pozíciót tölt be abban az értelemben, hogy ő az, akinek ismeretek vannak a birtokában (F2 nem tud róla, hogy V visszatért S.Thalába, az F1-el kapcsolatos információi sincsenek). F2 külsejéről több adatot szolgáltat a szöveg (festett fekete hajú nő, feketére festett szemek, nyári ruhát visel), életkora viszont szintén meghatározatlan.

Régebből ismerik egymást, V ezért is akarja meglátogatni F2-t, aki rá is ismer, V viszont később elbizonytalanodik abban, hogy valóban felismeri F2-t. Ebből következtethetünk arra, hogy viszonylag sok idő telt el azóta, hogy viszontlátták egymást. Az azonban, hogy milyen kapcsolatban álltak régebben, nem tisztázódik.

A második meghatározó tényező az események kontextusa. Ez nemcsak a konkrét szituáció esetleges elemeinek összességét takarja, hanem mindazokat a tipizálható, azaz a forgatókönyvtípusok definiálásához felhasználható jellegzetes idő- és térbeli viszonyokat, továbbá társadalmi struktúrákat és intézményeket is, amelyek lehetséges és/vagy szükséges velejárói az egyes eseménytípusok megvalósulásának, lezajlásuk folyamatának (Csúry 2011:154).

A vizsgált interakció elbeszélése során kevés információt nyerünk az időbeli viszonyokról, nem tudjuk, milyen konkrét napszakban zajlik, csak azt, hogy nappal van („*C'est dans la baie vitrée qu'elle apparaî, à contre-jour. (...) Il est arrivé dans la lumière de la terrasse.*”), az időtartam pár perc lehet. Térben már jobban el tudjuk helyezni: a nő házában, a teraszon zajlik a jelenet, sőt a ház külsejéről és belsejéről is vannak információink.

V számára feltételezhető, hogy különös fontossággal bír ez a látogatás, mivel egyszer már elment a ház előtt, de csak a második alkalommal csengetett be. A pontos okokat azonban nem tudjuk, lehet, hogy elsőre nem tudta rászánni magát, vagy, hogy akkor nem is akart bemenni és csak később döntött úgy, meglátogatja F2-t, de mindenképp visszament.

A forgatókönyv egységeit szervező motivációs rendszert is meg kell vizsgálnunk, milyen okok és célok vezérlik a szereplőket. V oka a látogatásra, hogy visszatért S.Thalába, célját információközlésként lehet meghatározni. F2 nem tudott a látogatásról, így nála okokat nem tudunk értelmezni, viszont mivel általában ő kérdez, így az ő célja az információgyűjtés egy – az életében nagy jelentőséggel bíró – kérdéskörben, miután erre (számára véletlenül) lehetősége adódott.

A forgatókönyvek több fázisra oszthatók, minimálisan háromra, kezdő (T_1), köztes (T_{1+n}) és végfázisra (T_z). A kezdőfázist megelőzheti egy felvezető elem (T_0), a köztes fázis forgatókönyvenként változó számú részekre továbbosztható és a végfázist is követhetik tovább elemek (T_{z+n}).

A bal oldali oszlopban található a látogatás idealizált forgatókönyve, a hétköznapi tapasztalatainkból nyert általánosított sémát követve, jobb oldalt a *L'Amour*-ban megvalósult látogatásé.

	Elképzelt forgatókönyv		Aktuális forgatókönyv
T ₀		T ₀	V elmegy, majd megáll egy ház előtt
T ₁	Csengetés/kopogtatás	T ₁	V csenget.
	Valaki ajtót nyit– üdvözlés(1)/kinéz		Az ajtó automatikusan kinyílik
T ₂	A látogató azonosítása		
	Valaki a házból beengedi a látogatót– üdvözlés(2)/kikiált engedélyt adva a belépésre		V belép
	Egymás üdvözlése (3)	T ₂	Elnyújtott folyamat vezet a látogató felismeréséig
	Bemutatkozás, ha nem ismerik egymást.		
	Udvariassági formulák – a meglátogatott a látogatót hellyel kínálja, itallal stb		„Asseyez-vous, je vous en prie.”
	A látogatás okának közlése, ha az nem ismert mindkét fél számára		
T ₃	Maga a beszélgetés/kommunikáció • verbális • non-verbális		Maga a beszélgetés/kommunikáció
		T ₃	F1-re vonatkozó kérdések
		T ₄	V-re vonatkozóak
		T ₅	F2-re vonatkozók
	Elköszönés		
	Kikísérés		
T ₄	Távozás	T ₆	Gyorsabb, nincs részletezve

A kezdőfázist V csengetése jelenti, mert a már megvalósulóban lévő forgatókönyv egyik szereplőjének „működésében” változás történik (Csúry 2011:161), amikor V interakciót kezdeményez ajtó túloldalán feltételezett személlyel.

A látogatás forgatókönyvének egy részforgatókönyve a „becsengetés” forgatókönyve, ami jelen esetben *elbillenő forgatókönyvként* (Kiss 2008) valósul meg, mivel a csengetést követően V anélkül lép be a házba, hogy erre engedélyt kapott volna. A világról szerzett háttértudásunk alapján tudjuk, hogy bizonyos helyzetekben V tette megmagyarázható és teljesen hétköznapi. Franciaországban például bevett szokás „*Sonnez et entrez*” feliratú táblát elhelyezni az ajtón, azaz nem szükséges arra várnunk, hogy bentről valaki kiszóljon vagy hogy ajtót nyisson. A jelen szövegrészletben viszont nincs ilyen táblára tett utalás, ami magánlakás esetében egyébként is szokatlan volna. Ha valaki engedély nélkül lép be más otthonába, akkor egy betörés forgatókönyve jut eszünkbe, azonban a betörőkre nem jellemző, hogy csengetnek, és V későbbi tettei sem illeszkednek egy betörés forgatókönyvébe. Horrorfilmekből lehet még ismerős, amikor az egyik szereplő becsenget egy ódon kastélyba, melynek ajtaja magától kinyílik, és miután a gyanútlan látogató belép az ajtón, magától be is záródik az ajtó, de az adott jelenetben ez sem releváns feltételezés.

A forgatókönyv végének meghatározása jelen esetben egyértelmű, mivel a forgatókönyv megvalósulását a „semmi”, azaz az interakciónak az adott térben való teljes megszűnése követi, V elhagyja az interakciós tér fizikai kereteit (Csűry 2011:163).

A kezdőpillanat (T₁) és a „felismerés” pillanata (T₂) között egy elnyújtott interakció zajlik a szereplő között. Noha felvázolhatók a kérdés-felelet, akció/reakció párok, mégis többszöri ismétlés után érik csak el céljukat. V csupán non-verbális reakciókkal felel (lépésenként halad a lakás belseje felé) F2 verbális megnyilvánulásaira (a látogató személyére vonatkozó kérdéseire). Az interakcióban fontos szerepe van a multimodalitásnak. F2 csak akkor ismeri fel V-t, amikor meglátja a világosságban, V majd csak a T₃-s szakaszban fog először megszólalni, és mindvégig legalább annyi közléselemet, interakciós megnyilvánulást hordoz a tekintet, a mimika, a gesztusok, a szereplők mozgása, mint az általuk kiejtett szavak.

A köztes fázist szereplők közti verbális és non-verbális elemekből felépülő diskurzus-fragmentumok szerint tudjuk tagolni. Három részt lehet elkülöníteni a diskurzus témája alapján, F1-re vonatkozó kérdések (T₃), V-re vonatkozó kérdések (T₄) és F2-re vonatkozó kérdések (T₅).

Verbális oldalról megállapítható, hogy F2 többet beszél és kérdez, mint V, aki főleg rövid mondatokkal válaszol. A non-verbális kommunikáció megjelenő típusai a szövegben: hallgatás, kézmozdulatok, testhelyzet-változtatások, fejmozdulatok, a tekintet irányának változtatása, kézremegés, cigarettázás, mosolygás.

Az alábbi táblázat a látogatás során lezajló interakció szerkezetét és folyamatát (annak verbális és non-verbális elemeit egyaránt) reprezentálja a kérdés-felelet/ akció-reakció szerint megszerkesztve.

T₁ - Kezdőpont		
V	F2	Egyéb
Becsenget.		Az ajtó automatikusan kinyílik
Belép	Egy női hang: <i>Qu'est-ce que c'est?</i>	
Nem válaszol, nem tud. Vár.	F2 feltűnik, rosszul látja a V-t a félhomályában. <i>Mais qui demandez-vous?</i>	
Egy lépést tesz előre. nem mond semmit.	Még mindig, rosszul látja a V-t <i>Mais que voulez-vous?</i>	
Közelebb megy F2-hez.	V-t nézi, mosolyog, meglepett, de látszólag nem fél.	
T₂ – A felismerés pillanata		
V	F2	
Tesz még egy lépést, megáll. Belép a terasz	Meglátja V-t. elkapja a tekintetét, bezárul az	

világosságába.	arca, a szemei, megállíthatatlan fájdalom hullámszik végig a testén. Kimegy a teraszra.
Követi F2-t.	Gépiesen egy fotelre mutat: <i>Asseyez-vous, je vous en prie.</i>
Állva maradnak, mozdulatlanul.	
	Mormolja: <i>Vous êtes revenu.</i>
Nem néznek egymásra. V állva marad F2-hez közel. F2 se ül le. F2 a teraszon lévő asztalra támaszkodik. Cigarettdára gyújt, reszket a keze, leül. <i>V az előtte lévő szépséget nézi, a mindig jelenlévő szépséget</i> ²³ .	
T₃ – F1-re vonatkozó beszélgetés	
F2	V
<i>Elle n'a jamais guéri?</i>	<i>Jamais.</i>
Elfordul, feje a fotel támlájára hanyatlik, elbújva a park felé fordul. <i>Quelquefois... je crois qu'elle m'appelle... encore... encore maintenant...</i> Erőlködik. Összeszorítja az álkapcsát, hogy ne sírjon. <i>Elle ne pleure pas sur elle-même.</i>	Végig nagy figyelemmel nézi a nőt.
Nem veszi észre. <i>Je savais bien qu'elle n'était pas morte, on m'aurait prévenue... – elle hésite et demande plus bas – Où a-t-elle fini ?</i>	<i>A la prison de S. Thala</i>
Elkergeti a képet, visszahanyatlik a karfára.	Még mindig ugyanazzal a természetellenes figyelemmel nézi F2-t.
Még mindig nem vette észre. Még mindig mormolva kérdi: <i>Elle parle encore de moi ?</i>	<i>Non.</i>
Egy újabb cigarettdára gyújt. Még mindig reszket. <i>J' imagine qu'on ne peut rien pour elle, n'est-ce pas?</i>	<i>Rien.</i>
Még mindig nem veszi észre a kifürkészhetetlen figyelmet, melynek ő a tárgya. Kérdezi: <i>Vous êtes revenu à S. Thala pourquoi ?</i>	
T₄ – V-ről szóló rész	
F2	V
Csend.	
Meglepődik. V felé fordul. Meglátja V tekintetét.	Próbál válaszolni. Hozzákezd: <i>Je ne suis pas sûr de l'avoir voulu – il s'arrête.</i> Egy mozdulattal jelzi, hogy tévedett, újra próbálkozik: <i>Non... Je me trompe... non... - il ajoute - je l'ai voulu.</i>

²³ A multimodális jelenségekre vonatkozó utalások alapján itt egy részletesebb elemzés volna lehetséges, de a jelen elemzésben csupán a nyelvi eszközökkel foglalkozom.

Quoi?	<i>Me tuer – il ajoute - Je cherchais un endroit pour le faire, je l'ai rencontrée.</i>
Könnyedén felemelkedik a fotelből – egy pillanatig a parkot nézi és újralátja a teljes múltat – utána a tekintete visszafordul, mondja: <i>C'est ça... c'est bien ça... Où qu'elle aille tout se défait.</i>	Nem említi a hibát, amit F2 a halál időrendjében elkövetett.
<i>La mort devient inutile ?</i>	<i>Oui.</i>
V-t nézi.	
Egymást nézik.	
T₅ – F2-ről szóló rész	
V	F2
<i>Je ne suis pas sûr de vous reconnaître.</i>	A változás a nap éjbe fordulásának brutalitásával érkezik. <i>Quelle est la différence?</i>
Jelzi, nem látja a különbséget.	Elkezd mosolyogni. Érzéketlenül megváltozik az arca. Mosolyog.
F2	V
<i>Vous ne voyez pas?</i> A mosoly szétterül az egész arcát. Alatta az arca felismerhetetlenné válik. Még mindig mosolyog.	
<i>Regardez-moi.</i> Feláll. Megáll egyenesen, mereven V előtt. V előtt van az egész teste, arca, mosolya.	
<i>Vous ne trouvez pas?</i>	<i>Non.</i>
Visszaül. <i>Regardez encore.</i> Előre feszíti az arcát.	
V	F2
<i>Vos cheveux.</i>	<i>Oui – le sourire s'accentue.</i>
<i>Teints.</i>	<i>Oui. En noir – elle ajoute, le sourire s'accentue encore – mes cheveux noirs teints en noir – elle ajoute encore – C'est tout?</i>
Feláll, az asztalra támaszkodik, nem néz többé a nőre.	
F2	V
Továbbra is V-t nézi, várva a választ, még mindig mosolyog: <i>Alors? Vous ne voyez pas? – elle montre autor d'elle l'habitation, le parc, l'espace clos de murs, de grilles, les défenses – Vous ne voyez rien?</i>	Jelzi, hogy még mindig semmit.
<i>La morte de S. Thala.</i> Megismétli: <i>Je suis la morte de S. Thala.</i> Vár, befejezi a mondatot: <i>Je m'en suis tirée.</i>	

Még vár, ismét befejezi a mondatot. <i>La seule de vous tous – elle ajoute – la seule, la morte de S. Thala.</i>	
Elfordul. Többé nem fejez be semmilyen mondatot.	
A mosoly még mindig ott van, mely alatt nincsenek több csak vonások.	
T₆ – Végpont	
F2	V
	Elmegy.
Hagyja elmenni. Ott maradt.	

F2 aktívabb az interakcióban, mind verbális, mind non-verbális szempontból, érzelmi reakciókat vált ki belőle V jelenléte és válaszai, idegessé, majd ingerültté válik, az arcára torz mosoly ül ki. V minderre szinte nem is reagál, némi elbizonytalanodás mutatkozik a viselkedésében.

A kérdező és válaszadó szerepek az interakció kezdetén egyértelműen fel vannak osztva, a végére azonban egy egységen belül is többször felcserélődnek. Az interakció dinamikájában változás áll be, F2 érzelmeinek változásával párhuzamosan.

A tekintet és a figyelem irányának, intenzitásának és észlelésének változásai az interakció fontos részét képezi. Amikor a váltás történik, új szakasz kezdődik a kommunikációban. A T₃ egységben a lehangsúlyosabb a tekintet szerepe, V „nagy” és „természetellenes” figyelemmel nézi F2-t, így próbál minél több információhoz jutni a nőről, de F2 észre se veszi ezt a különleges figyelmet. Direkt non-verbális kommunikáció nem alakul ki közöttük, csak indirekt, F2 kézremegése és cigarettázása elárulja az idegességét. Verbális oldalról pedig V korlátozza az információ-átadást, háromszor egyszavas válaszokat ad, a negyedik esetben pedig elliptikus mondattal válaszol.

A regénykezdettel összehasonlítva a regénynek ez a szakasza sokkal „érthetőbb”, mert itt már az első pillanatban azonosíthatunk egy forgatókönyvet, s az a kezdeti olvasási hipotézisünknek megfelelően – még ha eltérésekkel is, de – ténylegesen megvalósul. Az interpretációs nehézségeink abból fakadnak, és arra korlátozódnak, ami „elbillen” az alaptípushoz képest. Összevetve a látogatás típusforgatókönyvével a *L'Amour*-ban megvalósult látogatásét megállapíthatjuk, hogy a kettő számos ponton eltér. Egy látogatás egyik látszólag nélkülözhetetlen eleme, a köszönés/elköszönés (ahogyan általában bármely emberek közti kommunikációban, mint vásárlás, felvilágosítás-kérés, interjú, telefonbeszélgetés stb., az megszokott) az elemzett példában teljes mértékben kimarad, de

látszólag egyik szereplő sem érzékeli ennek hiányát. Ezt tekinthetjük úgy, a látogatás egy „udvariatlan” megvalósulásáról van szó, ennek a feltételezésnek azonban ellent mond F2 gesztusa, amikor helytel kinnlja V-t („*Asseyez-vous, je vous en prie.*”).

Nem előre megbeszélrt látogatásról van szó, F2 még sem kérdezi meg V jöttének okát, azt is természetesnek veszi, hogy V engedély nélküli bejött a házába. Mivel nem hangzik el a látogatás oka és konkrét célja, így nem vonhatjuk le a végkövetkeztetést, hogy a látogatás elért-e a célját. Ha V célját információközlésként definiáljuk, akkor elmondható, hogy ez megvalósult, de hogy valóban a V által kívánt mértékben, azt nem tudhatjuk.

A látogatás forgatókönyvének ez a megvalósulása épp a sajátosságaival képes forrásul szolgálni a látogatásról szóló ontológia kidolgozásához. Az „ideális” forgatókönyvtől való eltérések „negatívban” mutatják meg, mit várunk el mint a látogatás-forgatókönyv részét; ilyen a már említett „engedély a belépéshez” és a köszönés. Az irodalmi diskurzus a multimodális, non-verbális eszközök (tekintet, mosoly, kézremegés) és a kontextus, forgatókönyv alakulására gyakorolt (lehetséges) hatásának vizsgálatára is lehetőséget adott.

5.2. Fogalmi hálók reprezentációja

A látogatás résztvevői és részcselekvései közti fogalmi háló megtalálására és bemutatására a WOLF ismét alkalmatlannak bizonyult, mivel a *visite* kulcsszóval nem hozza kapcsolatba a látogatás alapvető részelemeit sem, mint a *visiteur* és *visitant*. A részfolyamatairól sem tudunk meg semmit. Ezzel szemben az English WordNet (továbbiakban EWN) strukturáltan reprezentálja a látogatás fontos elemeit, résztvevőket és cselekvéseket is, köztük a hierarchikus viszonyt is megmutatva. A Trésorban is számos eleme megtalálható egy elképzelt látogatásnak, és a köztük lévő fogalmi háló kimutatható. A látogatás *L'Amour*-ban megjelent elemei közül olyanok, mint a *sonner* és az *entrer*, ugyan nem szerepelnek a *visite* szócikkben, viszont második lépésben - a példákban előforduló szavakat megkeresve – már megtalálható a köztük lévő kapcsolat (*entrez sans sonner; sonnez et entrez*).

A WOLF ontológia hiányosságait szükséges lenne kiegészíteni az alábbi empirikus vizsgákat révén kimutatott pontokon, a látogatáshoz szervesen kötődő résztvevők (*visiteur, visitant, hôte*), cselekvések (*sonner, entrer, recevoir, discuter, etc.*), tárgyak (*livre de visite, etc.*) listájával. Az iménti javaslatok természetesen csak kiragadott példák, nem fedik le az összes idevágó elemet.

EWN	WOLF	Trésor	L'Amour
visit	visite		
visitation inspect visitor, visitant caller, call guest, invitee guest of honor house guest invite, ask over, ask round invitation	appel chant cri visite carte de visite visite	aller voir quelqu'un rester un certain temps en sa compagnie (par affection, amitié, obligation, politesse,) Visite imprévue; hebdomadaire, électorale Visite académique Visite d'un ami, d'un parent, recevoir la visite de qqn réception Livre de visite: Registre des visiteurs	sonner entrer asseyez-vous

A látogatás forgatókönyvében a két szereplő, V és F2 kulcsfontosságúak, ezért megvizsgáltam, az *homme* és a *femme* szavak fogalmi hálóját is.

EWN	WOLF	Trésor
man	homme	
human homo adult male person individual someone somebody mortal marriage married couple man and wife humanity husband married man gentleman boyfriend	homme d'armes homme du monde homme libre quelqu'un personne homme à tout faire être humain homo sapiens sapiens	Le premier homme: Adam „il les créa mâle et femelle” L'homme blanc, noir L'homme du Nord, de l'Est Droits de l'homme

A WOLF kapcsán a már ismert problémába ütköztem, hogy rengeteg olyan asszociációt kínál, melyek csak speciális esetben relevánsak. Az *homme* szó többjelentésű és a WOLF az *ember* jelentésében írja le, elfeledkezve a *férfi* jelentéséről és annak fogalmi hálójáról. Az EWN már mind a két értelemben foglalkozik a szóval és kiterjedt adatstruktúráján keresztül vázolja fel, milyen minőséget tölthet be egy férfi, milyen fogalmak kapcsolódnak hozzá.

A Trésor is inkább *ember*, mintsem *férfi* jelentésében használja az *homme* szót. Szerepel ugyan ez az aspektus is, de elenyésző hányadában a szócikknek, illetve csak az idézetekben. Az ember fogalmi hálóját írja le, és nem a *férfiét*, mint ahogy azt az EWN-ben láttuk.

EWN	WOLF	Trésor
woman	femme	
girl miss missy young lady young woman fille housewife homemaker lady of the house wife married woman adult female prostitute cocotte widow	femme d'affaire femme de rêve jeune femme demoiselle fillette jeune fille fille maîtresse de maison personne au foyer personne mariée conjoint mari partenaire épouse époux tentatrice femme fatale	Femme jeune (célibataire ou mariée) Femme adulte jeune fille Beauté d'une femme le beau sexe jolie femme coquette élégante femme-enfant fillette femme nubile

A *femme*, mivel egyjelentésű szó (legalábbis az *homme*-hoz, annak két fő jelentéssztyálához viszonyítva), sokkal könnyebben leírható a fogalmi hálója, ami mind a három vizsgált forrásban be is igazolódott. Lényegében azonos lefedettséget mutat a két ontológia és a Trésor is.

A WOLF kapcsán annyi furcsaságot jelölnék meg, hogy annak dacára, hogy francia nyelvű ontológiáról van szó, olykor lengyel szavakra asszociál (pl *femme* – kobieta, *homme* – mężczyzna). Ez talán arra utal, hogy a fogyatékoságai csak részben vezethetők vissza koncepcionális okokra, ezek mellett technikaiak is akadhatnak.

6. Konklúzió

Az interpretációs nehézségeket támasztó irodalmi szövegekben stíluseszköznek és jelentéshordozónak tekinthető a keretek, fogalmi sémák és foratókönyvek nem-prototipikus és/vagy hiányosan, utalásszerűen, aluldefiniált módon való aktualizálása. Ez pedig arra is rámutat, hogy az irodalmi diskurzus ilyen fajta nyelvészeti megközelítése egzakt módszert szolgáltat az esztétikai-kritikai elemzés számára. Ezen az elsődleges megfigyelésen túl azonban a vizsgált jelenségek a nyelv és a kommunikáció megismeréséhez is fontos adalékokkal szolgálnak.

1. Az irodalmi diskurzusbeli megnyilatkozások és az interakció hiányzó vagy atipikus elemei éppen a teljességnek és a beszélőközösség közös tudásának a lényegi elemeire világítanak rá, miközben arra is módot adnak, hogy a tudáskeretekről és a foratókönyvekről szóló hipotéziseinket ellenőrizzük, és a spekulatív elképzelések helyébe adatokkal alátámasztott elemzésüket és osztályozásukat állítsuk.
2. Mindez kézzelfoghatóan hozzájárulhat ontológiák kidolgozásához, fejlesztéséhez: a nyelvtudomány területén a lexikológiához és a lexikográfiához, s azon túl is, mindenütt, ahol csak a tudás strukturált, formalizálható reprezentációjára van szükség.

7. Irodalomjegyzék

- Andor József 2002. On mutual knowledge, common ground, and essential semantic-pragmatic issues: an interview with Herbert H. Clark. In: *Studies in linguistics: a supplement to Hungarian studies in English*. //2: 436-476.
- Andor József 2010. Discussing frame semantics: The state of the art. An interview with Charles J. Fillmore. *Review of Cognitive Linguistics* 8:1: 157-175.
- Csúry István 2011. A forgatókönyv mint elméleti kategória és kommunikációs eseménytípus multimodális megközelítésben. In: Németh T. Enikő (szerkesztő) *Ember-gép kapcsolat. A multimodális ember-gép kommunikáció modellezésének alapjai, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához*, Budapest: Tinta Könyvkiadó, 145-178.
- Duras, Marguerite 2011. *Œuvres complètes II*. Bibliothèque de la Pléiade, Paris, Éditions Gallimard
- Gruber, Thomas R. 1993. *A translation approach to portable ontology specifications* Stanford, California. Knowledge Acquisition <http://www.dbis.informatik.hu-berlin.de/dbisold/lehre/WS0203/SemWeb/lit/KSL-92-17.pdf> - megtekintve: 2013.01.07.
- Guarino, N., Oberle, D. and Staab, S.: *What Is an Ontology?* In: "Handbook on Ontologies". Springer, 2nd edition, 2009 <http://userpages.uni-koblenz.de/~staab/Research/Publications/2009/handbookEdition2/what-is-an-ontology.pdf> - megtekintve: 2013.01.07.
- Hunyadi László 2011. A multimodális ember-gép kommunikáció technológiai – elméleti modellezés és alkalmazás a beszédfeldolgozásban. In: Németh T. Enikő (szerkesztő) *Ember-gép kapcsolat. A multimodális ember-gép kommunikáció modellezésének alapjai, Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához*, Budapest: Tinta Könyvkiadó, 15-43.
- Ilg Barbara – László János 2001. Személyközi forgatókönyvek és a relevancia-elv. In: Andor József – Szűcs Tibor – Terts István (szerkesztő): *Színes eszmék nem alszanak...: Szépe György 70. születésnapja I-II*. Pécs: Lingua Franca Csoport. 586-595.
- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentéselmélet*. Budapest: Corvina Kiadó
- Kiss Sándor 2008 Elbillenő forgatókönyvek. In: Dobi Edit (szerkesztő): *A forgatókönyv mint dinamikus szövegszervező erő*, Debreceni Egyetem, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Kapitális Nyomdaipar és Kereskedelmi Bt. Officina Textologica/14, 49-57.
- László János 1998. *Szerep, forgatókönyv, narratívum: szociálpszichológiai tanulmányok*. Budapest: Scientia Humana

- Oláh Attila 2006. *Pszichológiai alapismeretek*. Budapest, Bölcsész Konzorcium
- Sagot, B. - Fišer, D. 2008. *Construction d'un wordnet libre du français à partir de ressources multilingues* In TALN, Avignon, France <http://alpage.inria.fr/~sagot/pub/TALN08.pdf> - megtekintve: 2013.01.07.
- Schank, Roger C. 2004. *Dinamikus emlékezet. A forgatókönyv-elmélet újraértelmezése*. Budapest: Vince Kiadó.
- Schank, Roger C. – Abelson, Robert P. 1977. *Scripts, plans, goals, and understanding: An inquiry into human knowledge structures*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- VisDic - <http://nlp.fi.muni.cz/projects/visdic/> - megtekintve: 2013.01.07.
- Wikipédia: Ontológia (informatika)
[http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_\(informatika\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Ontol%C3%B3gia_(informatika)) – megtekintve: 2013.01.07.
- WordNet. *A lexical database for English*, Princeton University <http://wordnet.princeton.edu/> - megtekintve: 2013.01.07.

8. Mellékletek

8.1. Blogbejegyzések

a.

« Texte d'une extrême concision et d'une gravité intense. La figure indécise d'une femme enceinte et de deux hommes (l'un est venu pour se tuer), sur une plage éclairée par S. Thala, une ville en flammes. Plus hiératique qu'énigmatique. »

C'est là que les choses se compliquent, parce que je n'ai rien, mais alors rien compris. C'est une lecture assez sympathique, rapide. Mais alors que les personnages principaux sont toujours les trois mêmes, on a l'impression d'en rencontrer des nouveaux à chaque page ou presque. Où cela se passe t-il ? A S. Thala. Ne me demandez pas ce que "S." signifie, je n'en ai pas la moindre idée.

Parfois on pense que c'est une ville au bord d'une rivière, puis une prison, puis le terrain de jeu d'un pyromane. Ou simplement un souvenir... Mais un souvenir de quoi alors ? Euh... là non plus je ne peux pas vous répondre. J'ai cru que c'était le lieu de souvenirs agréables, mais l'abandon semble le marquer.

Et puis, ces personnages, qui sont-ils ? Se connaissent-ils ? Ont-ils vécu une histoire d'Amour ? Quel lien les unit ? Pourquoi "le voyageur" voulait-il se tuer ? En quoi la présence de "la femme" a pu le dissuader de se tuer ? Mais ne sont-ils pas déjà morts ?

A chaque fois que l'on pense tenir une réponse, la page suivante vient la contredire.

Bref, une lecture qui tient en haleine en raison de sa brièveté et de son rythme soutenu, mais aussi un roman qui me laisse perplexe, et que j'aurais tôt fait d'oublier. »

Lily et ses livres: <http://lillyetseslivres.canalblog.com/archives/2006/12/19/3472006.html>

b.

« À propos de «l'Amour» de Marguerite Duras

J'ai toujours aimé lire, je lis beaucoup.

J'aime les livres qui sont pourtant mon pire ennemi, je crois les posséder mais ce sont eux qui me possèdent, je crois les dévorer mais en fait ce sont eux qui me dévorent: ils rongent mon espace vital, dans mon appartement chaque nouveau livre me prive du même volume d'air.

Mon espace vital se réduit inexorablement au fil des lectures, au fil du temps.

Mon cerveau, victime certainement depuis longtemps d'une sorte de cyrrhose neurologique se meurt peu à peu dans sa beaucoup trop petite boîte crânienne...

Je commence la lecture d'un nouveau livre par le début et puis je lis simplement, au fil des pages, le livre ouvert comprend alors pour moi deux espaces, comme pour tout autre lecteur également je présume: un espace plus ou moins connu à gauche et un espace plus ou moins parfaitement inconnu à droite; le second, à l'instar de mon espace vital se réduisant inexorablement au profit du premier...

Je fus cependant récemment confronté lors de la lecture de «l'Amour» de Marguerite Duras à une expérience d'un tout autre type m'amenant à la remise en question pure et simple de ma perception de mon ennemi vital, le livre.

Alors qu'au fil d'une lecture d'un plaisir difficilement égalable les deux espaces précédemment explicités s'équivalaient en volume je fus pris du désir de rechercher dans l'espace de gauche du livre quelque précision concernant une jeune femme mentionnée sur la page alors ouverte.

Cette recherche m'amena au tout début du livre, ne retrouvant cependant aucune trace de ce que je me souvenais avoir déjà lu au début du volume au sujet de cette personne je retournai à la page précédemment ouverte.

Ne pouvant plus retrouver le fil de ma lecture sur la dite page, je me résolus à retourner une puis deux, puis trois,... cinq pages en arrière: je remarquai alors non sans stupeur qu'il m'était impossible de retrouver le moindre rattachement à ce dont je me souvenais, pourtant assez clairement avoir lu!

Il semblerait que contrairement à tout autre livre (et j'en ai lus quelques-uns eu égard au peu d'espace vital qu'il me reste dans ma chambre) ce livre-là ne comprenne pas deux mais un seul et même espace quel qu'en soit le stade de lecture: l'espace de gauche étant tout aussi inconnu que l'espace de droite.

Chaque page de ce livre (sublime) se décompose après lecture pour se recomposer, nouvelle et toujours parfaite et ceci une infinité de fois, le livre lui-même n'étant qu'un «fil de lecture» infiniment beau et tendre n'ayant ni début ni fin... »

Dialogus: <http://www.dialogus2.org/DUR/lAmour.html>

8.2.L'Amante anglaise - Regénykezdet

« - Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.

Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.

- Oui.

- Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est aveugle et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre le livre en marche. Quand la soirée du 13 avril aura pris, grâce à votre récit, son volume, son espace propres, on pourra laisser la bande réciter sa mémoire et le lecteur vous remplacer dans sa lecture.

- La différence entre ce que je sais et ce que je dirai, qu'en faites-vous ?

- Elle représente la part du livre faire par le lecteur. Elle existe toujours.

Vous voulez bien dire qui vous êtes ?

- Je m'appelle Robert Lamy. J'ai quarante-sept ans. J'ai repris le café Le Balto à Viorne il y a huit ans.

- Avant la soirée du 13 avril vous ne saviez rien de plus sur ce crime que n'importe quel autre habitant de Viorne ?

- Rien. Je savais ce qu'en disait l'avis.

- Efforcez-vous de faire comme si les journaux avaient cessé de paraître le 13 avril au soir.

- Et si je n'arrive pas toujours à oublier ce que je sais maintenant ?

- Signalez-le au passage.

Pour que le lecteur du livre se trouve dans votre situation par rapport à ce crime le soir du 13 avril nous commençons par enregistrer l'avis à la Population de la Gendarmerie de Viorne – lequel venait d'être lu pour la troisième fois de la journée par le garde champêtre sur la place du Marché lorsque la soirée commence :

« Comme on l'a appris par la voie de la presse, des débris humains viennent d'être découverts un peu partout en France dans des wagons de marchandises.

Le service médico-légal de la Préfecture de Police a permis de découvrir que ces différents débris appartiennent au même corps. A l'exception de la tête qui n'a pas été retrouvée, la reconstitution du corps a été faite à Paris.

Le recouplement ferroviaire a permis de découvrir que les trains qui transportaient ces débris sont passés, quelle que soit leur destination, en un même lieu, à savoir, le viaduc de Viorne. Etant établi qu'ils ont été projetés dans les

wagons à partir du garde-fou de ce viaduc, il est donc probable que le crime a été commis dans notre commune.

La Municipalité, alertée, demande instamment à ses ressortissants de joindre leurs efforts à ceux de la police afin que la lumière soit faite le plus rapidement possible sur ce crime.

Toute disparition de personne du sexe féminin, de taille moyenne et de corpulence assez forte, d'un âge pouvant varier entre trente-cinq et quarante ans devra être immédiatement signalée à la gendarmerie. »

MARGUERITE DURAS, ***L'Amante anglaise***, Éditions Gallimard, 1967

pages 9-11

8.3.L'Amante anglaise – Regénykezdő

1.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R : prononcer (articuler, émettre, proférer) exprimer (formuler) communiquer expliquer révéler (dévoiler) confier proclamer (publier, annoncer) déclarer affirmer (assurer) prétendre décider donner (émettre, professer) juger (penser) raconter (conter, narrer, rapporter) prédire ordonner (commander) conseiller (recommander) objecter (protester)	<i>(itt még bármilyen forgatókönyv lehetséges, melyben központi szerepe van a kommunikációnak)</i>

2.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : constater (monter) déclarer noter R : inscrire sur un registre consigner par écrit (mentionner) transcrire et fixer sur un support matériel sauvegarder filmer magnétoscoper	un reportage un interrogatoire une réunion

3.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:

	W : livre de référence journal (livre de bord) livre blanc R : bouquin volume, tome écrit ouvrage manuscrit texte page édition, tirage	1) <u>un reportage</u> a) à propos d'un livre b) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion a) chez l'éditeur
--	--	---

4.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : crime organisé crime d'honneur crime de guerre syndicat du crime R : attentat, délit, faute, forfait, infraction, mal, péché complot, espionnage, trahison assassinat, empoisonnement, meurtre, viol vol; escroquerie, fraude mafia	1) <u>un reportage</u> i) à propos d'un livre ii) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion + Il y a eu un crime à Viorne.

5.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	TB : commencer à se faire – ne pas exister encore	1) <u>un reportage</u> a) à propos d'un livre b) pour écrire un livre 2) un interrogatoire 3) une réunion

6.	Szöveg:
----	----------------

	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R: Conter, narrer, rapporter, relater, retracer. Narrer Détailler, historier Dire. (Chanter)	1) <u>un reportage pour écrire un livre</u> 2) La personne interviewée sait quelque chose à propos du crime. a) Elle est un témoin. b) une victime. c) un complice. d) l'auteur du crime. e) un observateur extérieur.

7.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : établissement bistro TB : bar, pub bagarre	(...) 1) une bagarre 2) un vol 3) un assassinat + le café a été la scène du crime

8.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : noirceur (obscurité, nuitée, Nox, nuit) première partie de soirée (heure de grande écoute)	(...) + Le crime a été commis dans la soirée du 13 avril dernier

	R : Veillée; soir. Fête, réception, réunion	
--	--	--

9.	Szöveg: <i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i> - Oui. - <i>Il y a ici le double de la bande enregistrée</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : disque bande magnétique bande son R : Clip Ruban Magnétoscope; vidéo Film cinématographique Bande magnétique d'un magnétophone, d'un ordinateurur	(...) 1) la bande a) Il y a déjà un enregistrement de fait. b) Cette bande a enregistré le crime. c) Cette bande a enregistré des propos tenus avant le crime d) Cette bande a enregistré des propos tenus après le crime

10.	Szöveg: <i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i> - Oui. - <i>Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu</i>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R: Ignorance Inconsciemment, inscienment. TB : secrètement → enquête secrète	(...) a) Il est un observateur extérieur. (...)

11.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i> - Oui. - Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R : Discours, parole, phrase Conversation, entretien. Commentaire, commérage, dire	(...) le café a été la scène du crime (...)

12.	Szöveg:	
	<i>Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire.</i> <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i> - Oui. - Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est aveugle et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre le livre en marche.	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : tache de mariotte point aveugle R : Absolu, total. Sombre, obscur. Invisible. Non-voyant. TB : manque d'information incomplète	(...) 1) Il faut commenter cette bande. a) pour identifier les interlocuteurs b) pour compléter le discours avec des informations sur les événements non-verbaux

13.	Szöveg:	
	- Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire. Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier. - Oui. - Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est aveugle et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre le livre en marche. Quand la soirée du 13 avril aura pris, <u>grâce à votre récit, son volume, son espace propres, on pourra laisser la bande réciter sa mémoire et le lecteur vous remplacer dans sa lecture.</u>	
	Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	R : <i>récit :</i> Anecdote, compte, exposé, exposition, histoire, historiette, narration, nouvelle, rapport, roman, tableau Narratif. Apologue, conte, fable, légende, mythe Nouvelle, roman. Annales, chronique, historique, mémoire Narrer, raconter, rapporter, réciter	(...) a) <u>On peut être sûr que ce sera un livre de reportage.</u> (...) b) une victime (...)

14.	Szöveg:	
	- Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire. <i>Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier.</i> - Oui. - Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est aveugle et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre le livre en marche. Quand la soirée du 13 avril aura pris, <i>grâce à votre récit, son volume, son espace propres, on pourra laisser la bande</i>	

<i>réciter sa mémoire et le lecteur vous remplacer dans sa lecture.</i> - La différence entre ce que je sais et ce que je dirai, qu'en faites-vous ?	
Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
W : savoir : connaître R : dire : prononcer (articuler, émettre, proférer) exprimer (formuler) communiquer expliquer révéler (dévoiler) confier proclamer (publier, annoncer) déclarer affirmer (assurer) prétendre donner (émettre, professer) juger (penser) raconter (conter, narrer, rapporter) W : <i>différence :</i> divergence	(...) a) <u>On peut être sûr que ce sera un livre de reportage.</u> (...)

15.	Szöveg:
	- Tout ce qui est dit ici est enregistré. Un livre sur le crime de Viorne commence à se faire. Vous avez accepté de raconter ce qui s'est passé à Viorne au café Le Balto dans la soirée du 13 avril dernier. - Oui. - Il y a ici le double de la bande enregistrée à votre insu au Balto pendant la soirée du 13 avril. Cette bande rapporte fidèlement tous les propos tenus au Balto pendant cette soirée mais elle est aveugle et on ne voit rien à travers ce qu'elle dit. C'est donc vous qui devez mettre le livre en marche. Quand la soirée du 13 avril aura pris, grâce à votre récit, son volume, son espace propres, on pourra laisser la bande réciter sa mémoire et le lecteur vous remplacer dans sa lecture. - La différence entre ce que je sais et ce que je dirai, qu'en faites-vous ? - Elle représente la part du livre faire par le lecteur. Elle existe toujours.

Asszociált szavak :	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
W : <i>Livre :</i> (livre de référence) (journal (livre de bord)) (livre blanc) R : <i>Livre :</i> bouquin volume, tome écrit ouvrage manuscrit texte page (édition, tirage) R : <i>lecteur :</i> Anagnoste. Lecture Lectorat Bibliophage, bouquineur, liseur.	1) <u>un reportage pour écrire un livre</u> b) <u>On peut être sûr que ce sera un livre de reportage.</u> 2) L'homme interviewé sait quelque chose à propos du crime. a) Il est un témoin b) une victime c) un complice d) l'auteur du crime e) Il est un observateur extérieur. 3) le crime a) une bagarre b) un vol c) un assassinat + le café a été la scène du crime + Le crime a été commis <i>dans la soirée du 13 avril dernier</i> 4) la bande a) Il y a déjà un enregistrement de fait. b) Cette bande a enregistré le crime. c) Cette bande a enregistré des propos tenus avant le crime d) Cette bande a enregistré des propos tenus après le crime 5) Il faut commenter cette bande. a) pour identifier les interlocuteurs b) pour compléter le discours avec des informations sur les événements non-verbaux

8.4.L'Amour – Regénykezdet

1.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. »</i> ⇒ un homme sur une plage, au bord de la mer	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : <i>homme :</i> homme du monde homme libre quelqu'un personne être humain (homo sapiens sapiens) <i>plage :</i> sable <i>mer :</i> eau salée (eau de mer) haute mer mal de mer sel mer haute (afflux) niveau de la mer océan	1) un baigneur→ le scénario d'une baignade 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche

2.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable. »</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) un baigneur→ le scénario d'une baignade 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail

		d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description
--	--	---

3.	Szöveg: <i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : sombre : maussade morne (émacié, éti- que, maigre, angulaire, désert) mélancolique	1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement

4.	Szöveg: <i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i>	

	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement + simple description

	Szöveg:	
5.	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i> <i>Il ne bouge pas. Il regarde.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	TB : <i>ne pas bouger :</i> attendre observer immobilité inertie W : <i>regarder :</i> estimer considérer voir	1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description

		5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement + simple description 6) comportement a) il attend quelque chose b) il réfléchit
--	--	--

6.	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i> <i>Il ne bouge pas. Il regarde.</i> <i>La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		1) (un baigneur) 2) un promeneur→ le scénario d'une promenade 3) un garde-côte→ le scénario du travail d'un garde-côte 4) un pêcheur→ le scénario de la pêche + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement

		e) il va à un enterrement + simple description 6) comportement a) il attend quelque chose b) il réfléchit + simple description
--	--	--

7.	Szöveg: (...) <i>La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées.</i> <i>Entre l'homme qui regarde et la mer, tout au bord de la mer, loin, quelqu'un marche. Un autre homme.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : <i>homme :</i> homme du monde homme libre quelqu'un personne être humain (homo sapiens sapiens) marcher	(...) 7) l'autre homme a) un baigneur b) un promeneur c) un garde-côte d) un pêcheur

8.	Szöveg: (...) <i>La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées.</i> <i>Entre l'homme qui regarde et la mer, tout au bord de la mer, loin, quelqu'un marche. Un autre homme. Il est habillé de vêtements sombres.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
	W : <i>sombre :</i> maussade morne (émacié, étrique, maigre, angulaire, désert) mélancolique TB : 2 hommes en vêtements sombres, cela peut suggérer encore des choses :	(...) 8) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) deuil ; enterrement

	duel rencontre de mafieux	i) il y a un rapport entre les deux hommes ii) le premier attend le second iii) ils viennent du même événement iv) ils vont au même événement
--	--------------------------------------	---

9.	Szöveg: (...) <i>Entre l'homme qui regarde et la mer, tout au bord de la mer, loin, quelqu'un marche. Un autre homme. Il est habillé de vêtements sombres. A cette distance son visage est indistinct. Il marche, il va, il vient, il va, il revient, son parcours est assez long, toujours égal.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		(...) 9) comportement a) il réfléchit b) il est nerveux c) il attend quelqu'un d) il n'y a aucun rapport entre les deux

10.	Szöveg: (...) <i>Quelque part sur la plage, à droite de celui qui regarde, un mouvement lumineux : une flaque se vide, une source, un fleuve, des fleuves, sans répit, alimentent le gouffre de sel.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		(...) + simple description

11.	Szöveg: (...)
-----	-------------------------

<i>Quelque part sur la plage, à droite de celui qui regarde, un mouvement lumineux : une flaque se vide, une source, un fleuve, des fleuves, sans répit, alimentent le gouffre de sel.</i> <i>A gauche, une femme aux yeux fermés. Assise. »</i>	
Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
W : jeune femme (demoiselle, fillette, jeune fille, fille) mari personne mariée (conjoint, mari, partenaire, femme, épouse, époux) tentatrice (femme fatale) époux (conjoint, femme, épouse,)	(...) 10) une femme a) une baigneuse b) la garde des cabines

12.	Szöveg:	
	(...) <i>A gauche, une femme aux yeux fermés. Assise.</i> <i>L'homme qui marche ne regarde pas, rien, rien d'autre que le sable devant lui. Sa marche est incessante, régulière, lointaine.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		(...) a) il est nerveux b) (il attend quelqu'un) (...)

13.	Szöveg:	
	(...) <i>A gauche, une femme aux yeux fermés. Assise.</i> <i>L'homme qui marche ne regarde pas, rien, rien d'autre que le sable devant lui. Sa marche est incessante, régulière, lointaine.</i> <i>Le triangle se ferme avec la femme aux yeux fermés. Elle est assise contre un mur qui délimite la plage vers sa fin, la ville.</i>	
	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó

		hipotézisei:
	R : Figure géométrique Objet de forme triangulaire Ensemble de trois objets, de trois personnes entretenant des relations deux à deux. triangle Amoureux	(...) 11) 2 hommes et une femme forment un triangle → un triangle Amoureux ?

	Szöveg:	
	(...) <i>L'homme qui regarde se trouve entre cette femme et l'homme qui marche au bord de la mer.</i> <i>Du fait de l'homme qui marche, constamment, avec une lenteur égale, le triangle se déforme, se reforme, sans se briser jamais.</i>	
14.	Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
		(...) 11) 2 hommes et une femme forment un triangle → un triangle Amoureux ? relation spéciale entre les 3 personnages

	Szöveg:	
	<i>Un homme.</i> <i>Il est debout, il regarde : la plage, la mer. La mer est basse, calme, la saison est indéfinie, le temps, lent.</i> <i>L'homme se trouve sur un chemin de planches posé sur le sable.</i> <i>Il est habillé de vêtements sombres. Son visage est distinct.</i> <i>Ses yeux sont clairs.</i> <i>Il ne bouge pas. Il regarde.</i> <i>La mer, la plage, il y a des flaques, des surfaces d'eau calme isolées.</i> <i>Entre l'homme qui regarde et la mer, tout au bord de la mer, loin, quelqu'un marche. Un autre homme. Il est habillé de vêtements sombres. A cette distance son visage est indistinct. Il marche, il va, il vient, il va, il revient, son parcours est assez long, toujours égal.</i>	
15.		

<i>Quelque part sur la plage, à droite de celui qui regarde, un mouvement lumineux : une flaque se vide, une source, un fleuve, des fleuves, sans répit, alimentent le gouffre de sel.</i> <i>A gauche, une femme aux yeux fermés. Assise.</i> <i>L'homme qui marche ne regarde pas, rien, rien d'autre que le sable devant lui. Sa marche est incessante, régulière, lointaine.</i> <i>Le triangle se ferme avec la femme aux yeux fermés. Elle est assise contre un mur qui délimite la plage vers sa fin, la ville.</i> <i>L'homme qui regarde se trouve entre cette femme et l'homme qui marche au bord de la mer.</i> <i>Du fait de l'homme qui marche, constamment, avec une lenteur égale, le triangle se déforme, se reforme, sans se briser jamais.</i> <i>Cet homme a le pas régulier d'un prisonnier.</i>	
Asszociált szavak:	Lehetséges forgatókönyvek/az olvasó hipotézisei:
W : détenu prisonnier de guerre prisonnier politique TB : manque de liberté conditions contraintes	1) (un baigneur) 2) un promeneur → le scénario d'une promenade 3) (un garde-côte) 4) (un pêcheur) + simple description 5) vêtements sombres a) il vient d'un événement élégant b) il va à un événement élégant c) il porte le deuil d) il vient d'un enterrement e) il va à un enterrement + simple description 6) comportement a) il attend quelque chose b) il réfléchit + simple description 7) l'autre homme a) (un baigneur)

		<i>b) un promeneur</i> <i>c) un garde-côte</i> <i>d) un pêcheur</i> <i>e) il est/était un vrai prisonnier</i> <i>f) il vit entre les conditions contraignantes</i> <i>i) un rapport fixe entre les 3 personnages</i> 8) vêtements sombres <i>a) il vient d'un événement élégant</i> <i>b) il va à un événement élégant</i> <i>c) il porte le deuil</i> <i>d) il vient d'un enterrement</i> <i>e) il va à un enterrement</i> <i>i) il y a un rapport entre les deux hommes</i> <i>ii) le premier attend le second</i> <i>iii) ils viennent du même événement</i> <i>iv) ils vont au même événement</i> 9) comportement <i>a) il réfléchit</i> <i>b) il est nerveux</i> <i>c) (il attend quelqu'un)</i> <i>d) il n'y a aucun rapport entre les deux</i> + simple description 10) une femme <i>a) une baigneuse</i> <i>b) la garde des cabines</i> 11) 2 hommes et une femme forment un triangle → un triangle Amoureux ? relation spéciale entre les 3 personnages
--	--	---

8.5. L'Amour – A látogatás

« Le voyageur repasse devant la maison habitée. Il s'arrête. De la rue on peut voir la terrasse, une partie du parc.

Il sonne. La porte s'ouvre automatiquement de l'intérieur, il entre. L'endroit est très clair, meublé de blanc.

Une voix de femme :

- Qu'est-ce que c'est?

Il ne répond pas, il n'y parvient pas. Devant lui une baie vitrée est ouverte sur la terrasse. La voix arrive de la partie de la terrasse qu'il ne peut pas voir, derrière la baie vitrée. Il attend.

C'est dans la baie vitrée qu'elle apparaît, à contre-jour. Elle est en robe d'été. Elle a des cheveux très noirs, défaits.

Elle le voit mal dans la pénombre de l'entrée.

- Mais qui demandez-vous?

Il avance d'un pas, il ne dit rien. Elle le voit encore mal.

- Mais que voulez-vous?

Il avance encore vers elle. Elle le regarde venir, elle sourit, elle est surprise, mais elle paraît n'éprouver aucune peur.

Il fait encore un pas, il s'arrête. Il est arrivé dans la lumière de la terrasse.

Elle le voit.

Le regard le quitte d'un seul coup. Le visage se ferme, les yeux, une douleur irrésistible semble traverser le corps.

Elle va vers la terrasse, il la suit. Elle a un geste machinal, elle montre un fauteuil, elle dit :

- Asseyez-vous, je vous en prie.

Ils sont debout, immobiles. Elle murmure.

- Vous êtes revenu...

Ils ne se regardent pas.

Il reste debout près d'elle. Elle ne s'assied pas. Elle s'appuie à la table de la terrasse.

Elle prend une cigarette. Sa main tremble.

Elle s'assied.

Elle est dans la lumière d'un parasol bleu.

Il commence à regarder : la beauté est là, toujours présente.

Une table basse est à sa droite, dessus il y a un livre ouvert. Une allée est devant elle. Au bout, une grille blanche. Le parc s'étend, vertes pelouses, jusqu'à la grille fermée.

- Elle n'a jamais guéri?

- Jamais.

Elle se détourne, sa tête tombe sur le dossier du fauteuil, elle se cache vers le parc, elle dit :

- Quelquefois... je crois qu'elle m'appelle... encore-encore maintenant...

Elle fait un effort. Ses mâchoires se serrent pour ne pas pleurer.

Elle ne pleure pas sur elle-même.

Il la regarde toujours avec une intense attention. Elle ne s'en aperçoit pas.

- Je savais bien qu'elle n'était pas morte, on m'aurait prévenue... - elle hésite et demande plus bas – Où a-t-elle fini ?

- A la prison de S. Thala.

- Ah...

Elle chasse l'image, retombe sur le dossier.

Son corps est très visible sous la robe. Son corps encore en vie. Ses jambes sont nues, ses pieds sont nus sur la pierre de la terrasse.

Le voyageur la regarde toujours avec la même attention anormale. Elle ne le remarque toujours pas. Elle murmure encore, elle demande :

- Elle parle encore de moi?

- Non.

Elle prend une autre cigarette. Elle tremble toujours. Ses yeux sont très sombres, fardés de noir, fosses sans fond où le sens se perd.

Elle regarde sans voir un certain point du parc.

- J'imagine qu'on ne peut rien pour elle n'est-ce pas?

- Rien.

Elle ne voit toujours rien de l'attention insondable dont elle est l'objet. Elle demande :

- Vous êtes revenu à S. Thala pourquoi?

Silence. Elle s'étonne.

Elle se tourne vers lui. Voit, voit le regard.

Il cherche à répondre. Il commence à répondre :

- Je ne suis pas sûr de l'avoir voulu - il s'arrête.

Il fait signe qu'il doit se tromper, il cherche encore à répondre :

- Non... je me trompe... non... — il ajoute — je l'ai voulu.

- Quoi ?

- Me tuer — il ajoute — Je cherchais un endroit pour le faire, je l'ai rencontrée.

Elle se relève légèrement de son fauteuil — l'espace d'une seconde son regard fixe le parc et revoit la totalité du passé — puis son regard revient, et elle dit :

- C'est ça... c'est bien ça... Où qu'elle aille tout se défait.

Le voyageur ne relève pas l'erreur qui vient d'être commise sur la chronologie de la mort.

- La mort devient inutile ?

- Oui.

A son tour elle le regarde. Ils se regardent. Il dit :

- Je ne suis pas sûr de vous reconnaître.

Le changement arrive avec la brutalité d'un passage de jour à nuit :

- Quelle est la différence? Il fait signe : il ne voit pas laquelle.

Elle commence à sourire. Elle sourit. Insensiblement un changement du visage se produit. Elle sourit.

- Vous ne voyez pas ?

Le sourire s'est collé en plein visage. Dessous, le visage devient méconnaissable. Elle sourit toujours.

On ne voit plus qui elle est. Elle dit :

- Regardez-moi.

Elle se lève. Elle se tient devant lui, droite, rigide. Il a devant lui le corps tout entier, le visage, le sourire.

- Vous ne trouvez pas ?

- Non. Elle se rassied.

- Regardez encore.

Elle tend le visage en avant : c'est autour du visage. Il dit :

- Vos cheveux.

- Oui — le sourire s'accentue.

- Teints.

- Oui. En noir — elle ajoute, le sourire s'accentue encore — mes cheveux noirs teints en noir — elle ajoute encore — C'est tout?

L'épouvante passe, terrasse, parc, lieux d'épouvante tout à coup. Le voyageur se lève, il s'appuie à la table, il ne la regarde plus. Elle continue à le regarder, à attendre la réponse, toujours, elle sourit.

- Alors? Vous ne voyez pas? — elle montre autour d'elle l'habitation, le parc, l'espace clos de murs, de grilles, les défenses — Vous ne voyez rien?

Il fait signe : plus rien, il ne voit plus rien. Elle dit :

- La morte de S. Thala.

Elle répète, elle dit :

- Je suis la morte de S. Thala.

Elle attend, elle termine la phrase :

- Je m'en suis tirée.

Elle attend encore, elle termine encore la phrase.

- La seule de vous tous — elle ajoute — la seule, la morte de S. Thala.

Elle se tourne vers son parc, son habitation. Elle ne termine plus aucune phrase. Le sourire est encore là, dessous il n'y a plus que des traits.

Il s'en va. Elle le laisse aller. Elle reste là. Là.

Il prend l'allée, ouvre la grille, sort.

Dehors. L'espace. Les mouettes de la mer qui traversent.

MARGUERITE DURAS, *L'Amour*, Éditions Gallimard, 1971.

pages 75-84